

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Právnická fakulta

Katedra politologie a společenských věd

Bc. Zdeněk Kousal

**KSČM: fungování antisystémové strany v politickém
systému České republiky**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc.

OLOMOUC 2015

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 24. dubna 2015

.....

Zdeněk Kousal

Poděkování

Touto cestou bych chtěl poděkovat všem těm, kteří mi během psaní práce poskytli cenné rady a připomínky. Bez nich by práce vznikla jen stěží. Velmi děkuji především vedoucímu mé diplomové práce Doc. PhDr. Vlastimilu Fialovi, CSc. za poskytnutí odborných rad a připomínek při psaní diplomové práce.

Práci bych chtěl věnovat celé své rodině a přítelkyni, protože mě podporovali po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	6
1. Teoretická východiska pro analýzu komunistických politických stran.....	15
1. 1. Socialistická ideologie a politické strany	15
1. 1. 1. Kritika socialismu a jeho evoluce	16
1. 2. Charakteristika komunistických stran dle Beymeho stranických rodin	18
1. 2. 1. Vývoj stranické rodiny komunistických stran v stranickou rodinu krajně levicových stran a jejich charakteristika.....	19
1. 3. Sartoriho pojetí komunistů jako antisystémové strany ve stranických systémech	24
1. 3. 1. Sartoriho typologie stranických systémů a působení komunistických stran ve stranických systémech	26
1. 4. Volební systémy a komunistické strany	30
2. Působení komunistické strany v politickém systému ČR.....	33
2. 1. Vnitrostranický vývoj komunistické strany v letech 1989 - 2014.....	33
2. 2. Postavení KSČM v centrálním stranickém systému dle Sartoriho typologie stranických systémů.....	42
2. 3. KSČM ve volbách do krajských zastupitelstev a její postavení ve stranických systémech krajů dle Sartoriho typologie stranických systémů.....	50
3. Volební systémy do parlamentních voleb a eliminace KSČM.....	57
3. 1. Volební systémy pro dolní a horní komoru parlamentu ČR.....	57
3. 2. Analýza vlivu poměrného volebního systému na reprezentaci KSČM v dolní komoře parlamentu	58
3. 3. Analýza vlivu většinového volebního systému na reprezentaci KSČM v horní komoře parlamentu.....	60
Závěr	62
Seznam pramenů a literatury	67
Prameny.....	67
Literatura	70
Abstrakt	75
Abstract.....	76

Seznam použitých zkratk

KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
OF	Občanské fórum
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ODS	Občanská demokratická strana
KDU – ČSL	Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová
ES – DEU	Unie svobody – Demokratická Unie
SPR – RSC	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa

Seznam tabulek

Tabulka 1: Sartoriho klasifikace stranických systémů	27
Tabulka 2: Výsledky komunistické strany v rámci voleb do dolní komory parlamentu ČR	43
Tabulka 3: KSČM a volby do krajských zastupitelstev	51
Tabulka 4: Zastoupení KSČM v jednotlivých krajích	52
Tabulka 5: Zastoupení KSČM v jednotlivých krajích	52
Tabulka 6: Volební výsledky KSČM do dolní komory generované poměrným volebním systémem	58
Tabulka 7: Volební výsledky KSČM v silných a slabých volebních krajích	59
Tabulka 8: Volební výsledky KSČM v silných a slabých volebních krajích	59
Tabulka 9: Volební výsledky KSČM ve volbách do senátu	60
Tabulka 10: Výsledky KSČM v konkrétních volebních obvodech	60

Úvod

S rozpadem SSSR a zhroutilím komunistických režimů ve střední a východní Evropě se politologický výzkum zaměřil na zkoumání transformace komunistických politických stran v politických systémech tohoto regionu. Společnost i nové politické elity hledaly odpovědi na otázky, zda se komunistické strany transformují či zůstanou antisystémovými nereformovanými subjekty ve stranických systémech svých států. Na tyto otázky lze odpovědět až po delší časové době. Pokud se komunistické strany transformovaly, tak nepředstavovaly hrozbu pro demokracii a společnost. Naopak netransformované komunistické strany vyvolávaly ze strany společnosti obavy, protože se předpokládalo, že by mohly ohrozit demokracii v zemi. Podobné otázky byly pokládány i v ČR. S odstupem více než 20 let jsme na ně schopni hledat relevantní odpovědi. Hlavním cílem mé diplomové práce je zanalyzovat fungování antisystémové KSČM v politickém systému ČR. V médiích se v minulých dvaceti letech hovořilo o KSČM jako o antisystémové straně z levého okraje stranického spektra. Jsem přesvědčený, že pro analýzu antisystémovosti KSČM musíme využít sofistikované teoretické politologické koncepty.

Politologický výzkum politických stran a stranických systémů má několik teoretických nástrojů, pomocí kterých můžeme rozpoznat, zda je strana antisystémová nebo se jedná o transformovaného systémového aktéra. Jednou z možností je aplikovat Sartoriho typologii stranických systémů na politické systémy zemí, kde působí komunistické strany. Pomocí vyděračského a koaličního potencionálu lze rozpoznat, zda je strana relevantním systémovým či antisystémovým aktérem ve stranickém systému daných zemí. Další možností, jak zkoumat komunistické strany, je prostřednictvím vlivu volebních systémů na jejich reprezentaci. Pokud se v těchto státech volí do parlamentu na základě většinového volebního systému, tak můžeme předpokládat, že bude mít na antisystémové strany redukční účinek a marginalizuje reprezentaci antisystémových komunistických stran v parlamentu. Pokud se však komunisté transformují, tak je zde předpoklad, že nebudeme tohoto redukčního účinku většinových systémů svědky. Oba teoretické koncepty použiji pro analýzu KSČM.

K nalezení odpovědi na hlavní cíl práce nás dovedou dílčí cíle práce, které představují dvě výzkumné otázky. První výzkumná otázka zní, jaké je postavení komunistické strany v politickém systému ČR a zda se v případě komunistů jedná skutečně o antisystémovou stranu? Na tuto výzkumnou otázku se snaží odpovědět druhá kapitola. Pro pochopení fungování KSČM v politickém systému ČR je zásadní pochopit, jaké postavení v něm strana má. Dále je nutné na základě výše zmíněných teoretických konceptů určit, zda je KSČM skutečně antisystémovou stranou, protože nestačí pouze tvrzení o tom, že se jedná

o antisystémového aktéra z levého okraje stranického spektra. Druhá výzkumná otázka se zaměřuje na vliv volebních systémů na reprezentaci antisystémové KSČM v horní a dolní komoře parlamentu ČR. Její celé znění je, jaký vliv mají na reprezentaci antisystémové KSČM v horní a dolní komoře parlamentu ČR volební systémy? Na tuto výzkumnou otázku se snaží zodpovědět třetí kapitola práce. Pokud prohlédneme vliv volebních systémů na reprezentaci antisystémové KSČM, tak můžeme lépe analyzovat postavení této strany v politickém systému ČR.

Ve své práci ověřuji ve třetí kapitole práce dvě hypotézy, které se týkají vztahů volebních systémů a KSČM. Po otestování těchto hypotéz budeme vědět, zda tyto vztahy platí. Pokud ano, tak nám pomohou k analýze postavení KSČM v obou komorách českého parlamentu:

1. Volební systémy mají vliv na ne/zastoupení KSČM v parlamentu ČR.
2. Zastoupení KSČM jakožto relevantní antisystémové strany bude vzhledem k využívání poměrného volebního systému vyšší ve volbách do dolní komory parlamentu ČR, než zastoupení strany v případě horní komory parlamentu ČR, která využívá dvoukolový většinový systém.

Z metodologického hlediska se snažím ve své diplomové práci vycházet především z empiricko-analytického přístupu. Jeho postoj k politické vědě spočívá v tom, že se za všech okolností snaží zachovat neutralitu zkoumaného tématu. To znamená, že se autor snaží eliminovat normativní náhled na zkoumané téma a pomocí ověření hypotéz přinést kvalitní výstupy do diskuze o zkoumaném tématu.¹ V našem případě k tomu dojde v rámci analytické části práce.

V případě této diplomové práce se jedná o případovou studii, která je zacílena na zkoumání jednoho případu. Výzkum je zacílen zejména na politickou stranu KSČM a její fungování v rámci politického systému ČR. Není v jejích silách ověřovat platnost teoretických východisek na více komunistických stran v různých zemích. Zvolil jsem některá teoretická východiska, jež budu na komunistické straně v rámci praktické části práce ověřovat. Pokusím se tedy na daných teoretických východiscích otestovat, zda jsou platná či nikoliv. Dle Lijphartovy typologie případových studií by se jednalo o případovou studii

¹ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. 2. vydání. Praha: Portál, 2006. s. 21.

typu Theory-confirming, Theory infirming.² V rámci této práce se budu zabývat především ověřením teoretických východisek volebních systémů a jejich vlivu na KSČM. Argumentace pro potvrzení antisystémovosti KSČM v rámci stranického systému je založena na aplikaci Sartoriho typologie stranických systémů a chování strany v rámci této typologie.

V první teoretické kapitole práce je především využita deskriptivní metoda, s jejíž pomocí dochází k popisu zkoumaného tématu z teoretického hlediska. Druhá a třetí kapitola práce jsou již zaměřeny analyticky. Ve druhé kapitole je využita především metoda analýzy. Je zde analyzován vnitrostranický vývoj v KSČM a poté je provedena analýza KSČM pomocí Sartoriho typologie stranických systémů ve volbách do dolní komory a krajských volbách. Ve třetí kapitole je opět využita zejména metoda analýzy. Dochází zde k analýze vlivu volebních systémů v českých parlamentních volbách na reprezentaci KSČM. Pomocí empirických dat je analýza zpracována a dochází zde k testování stanovených hypotéz práce. Empirická data pro analýzu prováděnou ve druhé a třetí kapitole byla sesbírána z portálu volby.cz.

Diplomová práce jako celek je členěna do třech kapitol. V první kapitole se zabývám především teoretickým ukotvením práce a je zde zacíleno na komunistické strany všeobecně v teoretické rovině výzkumu. Kapitola je členěna do čtyř podkapitol. V rámci první podkapitoly jsou představeny základní rysy ideologie komunistických stran. V případě ideologie se jedná o důležitý prostředek k oslovování voličů ve volbách a politické strany skrz ni představují svůj náhled na politiku a svět.

Ve druhé podkapitole je kladen důraz především na komunistickou stranickou rodinu a její charakteristické znaky. S rozpadem SSSR došlo k transformaci některých komunistických stran. Proto se zabývám také stranickou rodinou krajně levicových stran, jež se stala lepším nástrojem pro analýzu znaků postkomunistických stran. Díky konceptu stranických rodin můžeme identifikovat některé konkrétní znaky typické pro tyto politické strany. Z nich jde vyvodit některé předpoklady, které komunistické nebo postkomunistické strany budou prosazovat v rámci politických systémů.

Třetí podkapitola je zaměřena na teorii stranických systémů. Na základě této teorie lze předvídat některé základní vzorce pro fungování komunistických stran v rámci stranických systémů. Představena je zde teorie stranických systémů od Giovanniho Sartoriho a její vztah ke komunistickým a postkomunistickým stranám. Sartori považoval komunistické strany hlavně za antisystémové aktéry v rámci politických systémů. Z toho důvodu je v rámci

² KOUBA, Karel. *Metody příčinného vysvětlení v kvalitativním politologickém výzkumu*. Olomouc, 2011. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. s. 99.

podkapitoly představen vyděračský a koaliční potenciál komunistických stran. Pochopení těchto pojmů je zásadní pro analýzu toho, zda je strana systémovým nebo antisystémovým aktérem v rámci daného stranického systému.

Čtvrtá podkapitola pohlíží na volební systémy a jejich vztah ke komunistickým stranám v oblasti teorie. Jsou zde představeny hlavní rozdíly mezi systémem poměrného zastoupení a většinovými volebními systémy. Dále je v rámci podkapitoly představeno, jaký vliv mají tyto volební systémy na reprezentaci komunistických antisystémových stran v rámci parlamentů.

Druhá kapitola práce je rozčleněna do třech podkapitol. V první podkapitole je analyzován vnitrostranický vývoj v letech 1989 až 2014. Pro pochopení role strany v politickém systému ČR je zásadní pochopit vnitrostranický vývoj uvnitř komunistické strany. Představena je zde taktika strany po roce 1989 pro fungování v demokratickém režimu. Analyzován je zde také proces transformace KSČM a pokusy o vnitrostranickou reformu uvnitř strany. Vnitrostranické vedení je zásadní pro určování směru politiky strany, a ne jinak tomu je v případě KSČM. Pokud pochopíme, kdo stranu vede, tak dovedeme předpovědět, jakou politiku bude strana v rámci politického systému ČR prosazovat.

V rámci druhé podkapitoly jsou analyzovány volební výsledky komunistické strany po roce 1989. Volby v roce 1990 a 1992 se ještě týkaly České národní rady. Ve volbách roku 1996, 1998, 2002, 2006, 2010 a 2013 se již volilo do poslanecké sněmovny. Po jednotlivých volbách je zde analyzováno postavení komunistické strany v centrálním stranickém systému z pohledu Sartoriho typologie stranických systémů. Z pohledu této typologie je zde analyzován typ i formát stranického systému. Pomocí Sartoriho typologie můžeme určit, zda je komunistická strana na centrální úrovni relevantním antisystémovým aktérem nebo se jedná z pohledu Sartoriho o normálního systémového aktéra.

Obsahem třetí podkapitoly je analýza volebních výsledků KSČM ve volbách do krajských zastupitelstev z pohledu Sartoriho typologie a krajských stranických systémů. Nejedná se o centrální úroveň politiky a tlak na politiky zde není tak velký jako na centrální úrovni. Analýzou můžeme odhalit, zda je KSČM na této úrovni relevantní antisystémovou stranou nebo působí v rámci krajských stranických systémů jako relevantní systémový aktér.

Třetí kapitola práce zahrnuje tři podkapitoly a dochází zde k ověření obou stanovených hypotéz práce. V první podkapitole jsou představeny volební systémy pro parlamentní volby v ČR. Jedná se o systém poměrného zastoupení v případě dolní komory a dvoukolový většinový systém ve volbách do horní komory parlamentu. Součástí kapitoly je také představení předpokládaného účinku těchto volebních systémů na KSČM.

V rámci druhé podkapitoly dochází k analýze poměrného volebního systému na reprezentaci KSČM v dolní komoře parlamentu. Jsou zde analyzovány výsledky voleb do poslanecké sněmovny ČR. Na základě analýzy volebních výsledků jsou určeny tradičně silné volební kraje, v nichž se KSČM daří získávat nejvíc mandátů. Jsou zde identifikovány také volební kraje, ve kterých si KSČM stojí v zisku mandátů nejhůře.

Ve třetí podkapitole dochází k analýze dvoukolového většinového systému na reprezentaci KSČM v horní komoře parlamentu. Dochází zde k rozebírání výsledků voleb v řádných a doplňkových senátních volbách. Jsou zde předložena empirická data, kolikrát se KSČM podařilo postoupit do druhého kola a v kolika % případů byla strana v těchto druhých kolech úspěšná.

K výběru tématu mě vedl především zájem o to, abych si potvrdil nebo vyvrátil vlastní normativní názor na to, jak na působení KSČM v rámci politického systému ČR pohlížet. V rámci výzkumu je nutné pracovat s velkým množstvím zdrojů a literatury. Chtěl jsem se také seznámit s tím, jak volební systémy v parlamentních volbách ovlivňují politickou reprezentaci KSČM. V neposlední řadě pak přispět k akademické diskuzi o KSČM a jejím vztahu k politickému systému ČR.

V hodnocení dosavadního výzkumu musím konstatovat, že se jedná o poměrně dobře prozkoumané téma v akademické sféře. Tematikou KSČM se zabývá několik monografií. V rámci politologického výzkumu v ČR nedochází ke konsensu na tom, jaká je povaha KSČM a jak tuto stranu definovat. Někteří autoři považují KSČM za antisystémovou stranu v rámci politického systému ČR, nicméně neposkytují ve svých pracích argumentaci, proč se jedná v případě KSČM o antisystémovou stranu. Příkladem jsou Petr Fiala a Petr Hloušek, kteří v rámci svého příspěvku ve sborníku publikovali stat' s názvem *Středoevropské systémy politických stran. Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*.³ Antisystémovost KSČM by si v této stati zasloužila své vysvětlení. Stejně tomu je v případě Pavla Pšeji, který v monografii s názvem *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*.⁴ Pšeja opět uvádí, že se jedná o antisystémovou stranu, ale není vysvětlen důvod. Další autoři pracují v případě KSČM s tím, že se jedná spíše o stranu z okraje stranického spektra tedy extrémní levicovou stranu. Příkladem jsou Petr Fiala, Mareš a Pšeja⁵ ve svém příspěvku

³ FIALA, Petr, HLOUŠEK, Vít. Stranický systém České Republiky. In FIALA, Petr, HERBUT, Rizard (eds). *Středoevropské systémy politických stran: Česká Republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2003, s. 47-48.

⁴ PŠEJA, Pavel. *Stranický systém České republiky: politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 145.

⁵ Za povšimnutí stojí, že se jedná o tytéž autory, kteří v jiných monografiích nazývají stranu antisystémovou.

ve sborníku s názvem *Vývoj politických stran a jejich systému po listopadu 1989*.⁶ Této nejednotné terminologie si všiml i Michal Kubát ve svém příspěvku ve sborníku *Teorie antisystémovosti a Komunistická strana Čech a Moravy*.⁷

Pro psaní diplomové práce bylo využito velké množství literatury i zdrojů. Akademická literatura zabývající se KSČM je velmi bohatá. Jedná se o poměrně dobře zpracované téma, a to už ať v případě odborných článků, tak sborníků či monografií. Na druhou stranu je nutné přiznat, že o tématu se píše v různých diskurzích. Na diskurzu se částečně odráží jistý normativní náhled. Ten se nicméně liší dle úrovně vzdělání. Tato normativita bývá potlačována se zvyšujícím se vzděláním. Především akademické práce se při zkoumání problému snaží zachovat objektivnost.

Velkým přínosem při psaní diplomové práce byla monografie s názvem, *Komunismus v České republice*.⁸ Jedná se o zásadní politologickou práci zkoumající vědecky komunismus v ČR. Autoři publikace jsou přední čeští politologové Petr Fiala, Holzer, Mareš a Pšejja. V monografii je zkoumané téma uchopeno dobře zvoleným způsobem. Nejprve se autoři věnují genezi českého komunismu, která je nutná pro pochopení vývoje komunistické strany po téměř devět desítek let. Poté už autoři cílí výhradně na nástupkyni KSČ, tedy KSČM. Detailně analyzují její volební programy a organizační strukturu strany včetně jejích stanov. Čtenáři je také detailně představena členská základna strany a segmenty voličů, na které je volební program strany především zaměřen. Autoři také předkládají kvalitní analýzu vnitrostranického vývoje a ortodoxně-komunistického proudu uvnitř strany. Zajímavé je především sledovat, jaký vliv má tento proud na současnou politiku KSČM. Z pohledu zkoumání politického systému je velmi důležité, že je věnován prostor prozkoumání role KSČM ve stranickém systému ČR. To je zásadní pro pochopení současné role KSČM uvnitř politického systému ČR, v němž má KSČM zejména roli antisystémovou. Zajímavým tématem pro čtenáře je rovněž analýza toho, jaký vztah má česká společnost ke komunismu. Celkově se jedná o velmi čtivou monografii, která je kvalitně vědecky zpracována a naprosto zásadní pro proniknutí do zkoumání komunismu a komunistické strany. Za jedinou výraznější vadu považuji, že kniha nebyla od roku 2000 doplněna o nové informace. V případě, že by se autoři rozhodli monografii aktualizovat, naskytl by se zde prostor pro další analýzu zkoumané problematiky s odstupem dalších 14 let. Za tu dobu se mohla spousta věcí změnit, proto

⁶ FIALA, Petr, MAREŠ, Miroslav, PŠEJJA, Pavel. Vývoj politických stran a jejich systému po listopadu 1989. In VEČERNÍK, Jiří (ed). *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academia, 1998, s. 283.

⁷ Článek rozebírán i v rámci kritického zhodnocení literatury. KUBÁT, Michal. Teorie antisystémovosti a Komunistická strana Čech a Moravy. In NĚMEC, Jan, ŠUSTKOVÁ, Markéta (eds). *III. Kongres českých politologů*. Olomouc: Česká společnost pro politologické vědy, 2006, s. 548-554.

⁸ FIALA, Petr a kol. *Komunismus v České republice*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2000. 316 s.

je potřeba znovu prozkoumat postavení strany ve stranickém systému ČR. Za časové období 14 let mohlo také dojít ke změně v segmentech voličů, kteří stranu podporují. Členská základna strany mohla doznat zásadní změny. V neposlední řadě se mohl změnit vnitrostranický vývoj strany ve prospěch jednoho z křídel, které v současnosti uvnitř KSČM existují.

Další vynikající publikaci, kterou jsem využil při psaní diplomové práce, byla monografie Daniela Kunštáta, *Za rudou oponou*. Byla vydána v roce 2013 a poskytuje aktuální informace týkající se vývoje KSČM. Čtenář má možnost sledovat vývoj strany od KSČ až po současnost včetně rozboru antisystémové povahy strany. Kunštát nicméně, dle mého názoru, opomíjí analýzu fungování strany v krajských stranických systémech a věnuje se problematice spíše z perspektivy centrální úrovně politiky. V tom spatřuji jediný limit monografie. Na druhou stranu musím ocenit, že monografie pracuje, oproti ostatním pracím, se sociologickými průzkumy zacílenými na voliče KSČM a členy strany. Tato data jsou zásadní pro pochopení toho, jaké vrstvy obyvatelstva stranu volí a jaký je vztah voličů strany k minulému režimu. Ze sociologického úhlu pohledu lze politické strany velmi dobře zkoumat a tento pohled Daniel Kunštát nabízí.

Dalším důležitým odborným článkem pro zkoumání současné KSČM ve stranickém systému byl článek Michala Kubáta, *Teorie antisystémovosti a Komunistická strana Čech a Moravy*. Jedná se o politologickou práci, v níž autor vychází při výzkumu z teorií stranických systémů od Givanniho Sartoriho. Při aplikaci této teorie na KSČM dochází k závěru, že se jedná o antisystémovou stranu v rámci politického systému ČR. Na tomto místě je nutné uvést, že všechno je vědecky argumentováno a podloženo relevantní teorií stranických systémů. Přesto by kritik mohl namítnout, že v případě Sartoriho teorie stranických systémů se jedná o starou teorii stranických systémů, která byla publikována v rámci monografie *Strany a stranické systémy* před 40 lety. Domnívám se však, že v současné politologii stěží najdeme lepší typologii, jež poskytuje základ pro zkoumání stranických systémů. Téměř ve všech relevantních pracích je z této teorie vedena analýza problematiky stranických systémů.

Zajímavým zdrojem informací byla i analýza možnosti pozastavení činnosti Komunistické strany Čech a Moravy vypracovaná ministerstvem vnitra.⁹ Dle této analýzy z právního hlediska nelze KSČM zakázat nebo jí pozastavit činnost, protože nepředstavuje

⁹ Analýza možnosti pozastavení činnosti Komunistické strany Čech a Moravy [online]. mvcr.cz, [cit. 20. února 2015]. Dostupné na <www.mvcr.cz/.../analiza-moznosti-pozastaveni-cinnosti-komunisticke-strany-cech-a-moravy.aspx>.

hrozbu demokracii v rámci politického systému ČR. Z právního hlediska splňuje KSČM veškerou legislativu a dodržuje Listinu základních práv a svobod. Dle analýzy jí nelze prokázat porušování zákonů a ústavy a cílem strany není odstranění základních demokratických základů státu. KSČM má demokratické stanovy a demokraticky ustanovené orgány. Strana nesměřuje k uchopení a držení moci proto, aby po jejím zisku ostatním stranám a hnutím zakázala bojovat ústavními prostředky o moc. KSČM ve svém programu a politické činnosti neohrožuje mravnost, veřejný pořádek nebo práva a svobody občanů, proto se jedná o politickou stranu, která může v rámci politického systému ČR nadále fungovat. Analýza je kvalitně zpracována a naznačuje, že pokud by proběhl soudní pokus o zákaz KSČM, tak by soudy rozhodly ve prospěch zachování KSČM. Proto se jedná v případě posuzování antisystémového směřování spíše o politologickou než právní otázku, protože z právního hlediska je směřování KSČM v pořádku.

Velmi přínosnou byla pro psaní diplomové práce monografie s názvem *Kdo ve stínu čeká na moc* od Adama Drdy a Petra Dudeka.¹⁰ Předně je nutno zdůraznit, že autoři nejsou politologové. Dudek a Drda jsou především političtí komentátoři, a to se odrazilo na monografii, protože se nejedná o klasické politologické zkoumání problému. Autoři monografie považují současnou KSČM za zločinnou organizaci, která pokud by to bylo možné, by měla být okamžitě zakázána. Strana totiž dle nich nemá žádnou legitimitu proto, aby byla součástí politického systému ČR a mohla se ucházet o hlasy voličů. Legitimitu dle nich zcela pozbyla chováním za minulého režimu. V monografii je spousta podnětných momentů, které se zaměřují zejména na legitimaci KSČM ze strany ostatních subjektů ve stranickém systému a fakta o vnitrostranickém fungování KSČM. Tyto informace jsou velmi důležité pro pochopení toho, jak funguje současná KSČM. Drda a Dudek považují KSČM za antisystémového aktéra pouze proto, že se jedná v případě KSČM o přímého nástupce KSČ. V současné KSČM je dle nich spousta členů, kteří byli členy již za minulého režimu. Pokud by dostali znovu možnost vládnout, tak by opět využili metody vlády jedné strany. Nicméně jedná se o argumentaci, která není založena na politologickém výzkumu, protože tvrdí pouze to, že jde o antisystémovou stranu. Avšak problematiku nezkoumají skrze stranický systém a teorii stranických systémů. Proto se zde vyskytují jisté mezery, což se politologického výzkumu týká. Jedná se však o kvalitní a poměrně dobře čitelnou monografii.

¹⁰ DRDA, Adam, DUDEK, Petr. *Kdo ve stínu čeká na moc: čeští komunisté po listopadu 1989*. Praha: Paseka, 2005. 242 s.

V poslední době byly obhájeny diplomové práce zkoumající problematiku spojenou s KSČM. Příkladem je práce Marty Lhotské na téma *Snahy o zákaz KSČ (KSČM): aplikace modelu policy paradox*.¹¹ Autorka zde mapuje snahu o zákaz KSČM a využívá v ČR poměrně nový nástroj, a to aplikaci modelu policy paradox od americké politoložky Deborah Stoneové. Jedná se o model nabízející zajímavý pohled na rozhodování ve veřejné sféře, v níž se považuje politika za nikdy nekončící proces prosazování zájmů. Hlavním jádrem práce je výzkum veřejné diskuze o možném postihu KSČM. Další zajímavou diplomovou prací je práce s názvem *Vznik krajských koalic po volbách 2012*, jejímž autorem je Jakub Konrád.¹² Jádro této práce tvoří analýza vytváření krajských koalic, ve kterých uspěla i KSČM. Jedná se o výzkum, který prokazuje, že na krajské úrovni v současnosti zcela stabilně dochází k uzavírání koalic s KSČM.

¹¹ LHOTSKÁ, Martina. *Snahy o zákaz KSČ (KSČM): aplikace modelu Policy Paradox*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. 111 s.

¹² KONRÁD, Jakub. *Vznik krajských koalic po volbách 2012*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. 116 s.

1. Teoretická východiska pro analýzu komunistických politických stran

1. 1. Socialistická ideologie a politické strany

Socialismus se jako politická ideologie začal formovat počátkem 19. století. Pokud se zaměříme na toto období, tak to bylo období, v němž se začal výrazněji prosazovat průmyslový kapitalismus. Socialismus byl tedy logickou reakcí na toto období. Jedná se o ideologii, zaměřující se především na ochranu zájmů řemeslníků a později dělnické třídy, jež pocítila nástup kapitalismu nejvýrazněji. Hlavním cílem socialismu bylo zrušit soukromé vlastnictví a nahradit jej vlastnictvím kolektivním. Ve státě, uznávajícím kolektivní vlastnictví, by byla dle socialistů zajištěna vyšší sociální spravedlnost. Nicméně finálním cílem je dosažení úplné sociální rovnosti.¹³ Socialisté neuznávají kapitalistický trh jako nejlepší možný prostředek směny v rámci společnosti.

Nejprve byla socialistická ideologie velmi fundamentalistická, utopická a revoluční. Nejvýznamnějším představitelem tohoto druhu socialismu byl Karel Marx. Jeho politická filozofie, posléze známa světu jako marxismus, se stala pro komunistické hnutí hlavním teoretickým zaštitěním v boji proti kapitalismu. Jeho filozofie se vyznačovala především odcizením člověka v kapitalistické ekonomice, protože člověk se v něm stává pouze pracovní silou a vykonává svou práci neosobně.¹⁴

V kapitalismu dále díky soukromému vlastnictví přetrvává především třídní boj, ve kterém se střetávají zejména kapitalisti s dělnickou třídou. Kapitalisti ovládají celý systém a profitují z něj, naopak dělnická třída je kapitalisty vykořisťována. Jedná se především o radikální socialismus, jenž byl v politických systémech reprezentován prostřednictvím komunistických stran. Nejprve komunistické strany odmítaly jakýkoliv kompromis a prosazovaly své zájmy především revolučním způsobem. Jejich hlavním cílem bylo vyhrát třídní boj, a to prostřednictvím provedení revoluce. Komunisté se k socialismu snažili dostat prostřednictvím revoluční cesty a zřekli se demokracie a lidských práv.¹⁵

Komunistické strany se začaly v Evropě rozšiřovat zejména po bolševické revoluci a většinou vznikly odtržením radikálnějšího křídla ze sociálně demokratických stran. Z ideologického hlediska vycházely ze socialismu a jeho radikální verze marxismu. Později v politické praxi byly komunistické strany ideologicky ukotveny oficiální státní ideologií marxismem-leninismem, jehož nejvýraznějšími osobnostmi byli Lenin, Stalin, a Mao Ce-

¹³ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Česnek, 2008. s. 76.

¹⁴ HEYWOOD, Andrew. *Politická ideologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Česnek, 2008. s. 135.

¹⁵ Tamtéž, s. 136.

tung.¹⁶ Hlavní úlohu hrály tyto strany především v SSSR a východním bloku, kde vládly do zhroutení komunistických režimů. Například v Číně je komunistická strana u moci i v současnosti.

Druhým způsobem byla cesta reformních socialistů. Ti se snažili dospět k socialismu parlamentní cestou. Nejedná se o tak fundamentální přístup jako v případě komunistů, kteří se zrekli demokracie a lidských práv. Pro reformní socialisty je důležité dosáhnout svého cíle politikou založenou na respektování ústavy a chránit demokracii společně s lidskými právy. Socialismu je nezbytné dosáhnout přes provádění reformem, a ne prostřednictvím revoluce. Je vhodnější dosáhnout socialismu kompromisem v rámci politického systému a netrvat na fundamentalismu typickém pro komunisty.¹⁷

Reformní socialisté začali být později označováni jako sociální demokraté. Pro sociální demokracii začalo být typické, že postrádala své teoretické vymezení, protože postupem času rezignovala na socialistické cíle v oblasti společného vlastnictví a akceptovala principy trhu a tržní ekonomiku. Nejprve se snažila o vytvoření smíšené ekonomiky a státu blahobytu. Tato politika nakonec koncem 60. let 20. století opětovně selhala a sociální demokracie byla nakonec opět nucená přehodnotit svoji politiku. Musela tedy akceptovat tržní hospodářství a ustoupit od smíšené ekonomiky. Na místo toho se zaměřila na odstranění sociálních nerovností, které jsou výsledkem působení trhu.¹⁸ Záleží na jednotlivých státech, ale v praxi se rozdíl mezi pravicí a levicí stávají méně významné. Dochází k názorovému nesouladu o mnoho méně než před sto lety.

1. 1. 1. Kritika socialismu a jeho evoluce

Nyní kriticky zhodnotím socialistickou ideologii, jejíž nositelkou byly i komunistické strany. Pro všechny socialisty je charakteristické, že nehodnotili liberální řád pozitivně. Sami socialisté si vyprojetovali svůj racionálně morální systém, jehož přitažlivost tkví zejména v tom, jaké výsledky jsou slibovány. Předpokládají, že člověk je schopen vytvořit ještě lepší a uspokojivější systém. Opomíjí ovšem tradiční evoluci společnosti a morálky. Jejich morálka je však vyprojektovaná na základě lidského rozumu a ten je nutně omezen. Kdybychom

¹⁶ *Marxismus-leninismus* [online]. Totalita.cz, [cit. 21. února 2015]. Dostupné na <<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/marx-len.php>>.

¹⁷ MEYER, Thomas. *Transformace sociální demokracie*. Brno: Doplněk, 2000. s. 27-31.

¹⁸ GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta: obnova sociální demokracie*. Praha: Mladá fronta, 2001. s. 17.

socialistickou morálku aplikovali, zjistili bychom, že většina současné civilizace by byla zničena a zotročena.¹⁹ Příkladem takové aplikace je Leninovo Rusko a posléze SSSR.

Zde za vidinou lepšího života a světa byly prováděny politiky založené na socialistické ideologii. Vše můžeme shrnout tím, že bylo zrušeno soukromé podnikání, soukromé vlastnictví výrobních prostředků a na místo toho bylo vytvořeno plánované hospodářství.²⁰ Efekt těchto opatření byl ovšem nakonec zcela opačný než se předpokládalo. V socialistickém režimu byl zničený individualismus tím, že došlo k organizaci celé společnosti a její pracovní kapacity k dosažení určitých společenských cílů.²¹ Společnost přestala být svobodnou a stala se zotročenou. Obecně můžeme říci, že čím víc stát plánuje, tím obtížnější se stává plánovat pro jednotlivce. Socialisté se snaží plánovat celé hospodářství, ale to je neefektivní, protože řízené hospodářství nemůže uspokojovat všechny lidské potřeby.

Komunistické strany se prostřednictvím této ideologie pokoušely měnit svět, ale v praxi to nakonec skončilo katastrofou. Záleželo vždy na jednotlivých komunistických stranách, zda hodlaly naplňovat svůj program realisticky nebo fundamentálně. V prvním případě se nabízí demokratická cesta uvnitř parlamentu a prosadit z programu to, co budou ochotné prosadit další politické strany. O to v praxi usilovaly především sociálně demokratické strany. V druhém případě je odmítán kompromis a nabízí se zde pro realizaci programu spíše revoluční cesta. V současnosti se většina bývalých komunistických stran transformovala v sociálně demokratické strany. Tomu odpovídá jak jejich program, tak chování uvnitř politických systémů. Pro politický systém je důležité, že strany opustily revoluční podněcování a z jejich programu je patrné, že akceptovaly kapitalistický trh za neodmyslitelnou součást stabilní fungující ekonomiky.²²

Na tomto místě je nutné poznamenat, že socialistická ideologie prošla za dobu své existence evolučním vývojem. Po rozpadu SSSR musely svou ideologii a vztah ke kapitalismu a trhu začít přehodnocovat i komunistické strany. Ty se v mnoha případech začaly transformovat na sociálně demokratické strany. Některé se ovšem snažily zachovat jádro své ideologie. Nutné si je také uvědomit, že ideologie začala ve druhé polovině 20. století spíše ztrácet na významu a rozdíly mezi jednotlivými ideologiemi se začaly vytrácet.²³ Třetí plochy mezi stranami na základě ideologie stále existují, ale strany se dovedou mnohdy

¹⁹ HAYEK, Friedrich. *Osudná domýšlivost: omyly socialismu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. s. 12-13.

²⁰ HAYEK, Friedrich. *Cesta do otroctví*. 2. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2008. s. 21.

²¹ Tamtéž, s. 29.

²² GIDDENS: *Třetí cesta ...*, s. 13-14.

²³ HEYWOOD: *Polito...*, s. 91-92.

lépe domluvit než například v první polovině 20. století, protože jsou více pragmatické a své programy mají zaměřeny na všechny skupiny voličů.

1. 2. Charakteristika komunistických stran dle Beymeho stranických rodin

Karel von Beyme pro rozdělení politických stran v rámci jednotlivých stranických rodin používá dvě kritéria. Za prvé je pro nás nutné znát původ politické strany a historický důvod jejího vzniku. Za druhé je důležité se orientovat v ideo-programovém ukotvení jednotlivých politických stran.

V případě evropských komunistických politických stran musíme hledat příčinu jejich vzniku především v dlouhodobých konfliktech uvnitř společnosti na základě Rokkanovy teorie vzniku politických stran.²⁴ V případě Evropy byl tento rozpor vyvolán průmyslovou revolucí, jež proběhla mezi 18. až 19. stoletím. Důsledkem konfliktu byl především zostřený boj mezi kapitalisty a dělníky. Obě tyto třídy měly odlišné politické zájmy. Zprvu se jednalo o dramatický spor v náhledu na fungování ekonomiky a roli trhu ve společnosti. Kapitalisté prosazovali soukromé vlastnictví a dělnická třída vlastnictví společné. Toto štěpení se postupem času vyvíjelo a třída kapitalistů chtěla spíše zhodnotit svoje investice a platit co nejnižší daně. Naopak dělnická třída chtěla získat lepší mzdu, pevnou pracovní dobu, sociální a zdravotní jistoty.²⁵ Na základě tohoto štěpení byly zpočátku zakládány socialistické strany, které hájily zájmy dělnické třídy. Od socialistických stran se později odtrhla jejich radiální křídla a vznikly z nich komunistické strany.

Druhým kritériem je ideo-programové ukotvení komunistických stran. Zpočátku tyto strany chtěly dosáhnout socialismu radikální cestou. Program byl v praxi určován především ruskými komunisty vedenými Leninem. Komunisté se svým programem snažili oslovit dělnickou třídu a jejich hlavním protivníkem v boji o voliče byli především reformní socialisté. Později pak označováni jako sociální demokrati, jež bojovali ve volbách také o hlasy dělnické třídy. Komunisté si toho byli vědomi a nazývali sociální demokracii sociál fašisty, kteří se zpronevěřili socialismu. Naopak komunisté ve svém programu nabízeli radikální cestu nastolení nejdříve socialismu a později komunismu. Snažili se voliče oslovit svými utopickými programovými vizemi.²⁶ Ideologie, z níž vycházely tyto ideje, je především

²⁴ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 40.

²⁵ RODDEN, Jonathan. *The Long Shadow of the Industrial Revolution: Political Geography and the Representation of the Left*. Stanford, 2011. s. 9-10.

²⁶ JOCH, Roman. *Socialismus a komunismus: styčné body a rozdíly*. revuepolitika.cz, 20. května 2006 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/431/socialismus-a-komunismus-stycne-body-a-rozdily>>.

socialismus. V programatice komunistických stran se tedy vyskytovaly především teze o tom, že je potřeba porazit kapitalismus a poté nastolit komunismus.

Obě kritéria jsou tedy jasná. Komunisté hájí zájmy dělnické třídy. Socialistické strany byly založeny především díky štěpné linii vlastníci versus pracující. Komunistické strany později vznikly tím, že se odtrhly jako radikální část socialistických stran. K prosazování svých radikálních programových východisek založili vlastní politické strany. Jejich ideoprogramová východiska vycházela ze socialismu. Největším soupeřem v boji o voliče byly komunistům strany sociálně demokratického typu. Vzhledem k tomu můžeme na základě Beymeho konceptu stranických rodin zařadit komunistické strany do komunistické stranické rodiny.

Na místě je nutné připomenout, že stejně jako socialistická ideologie zažila během své existence velmi dynamický vývoj, tak samotné komunistické strany reprezentující ideologii radikálního socialismu, prošly za dobu svého stranického vývoje také transformací, jež se odrazila na jejich programatice. Beymeho koncept na začátku spíše počítal s pevným roztríděním politických stran. Musíme však konstatovat, že politické strany jsou dynamické a mění se v čase. Komunistické strany vznikající začátkem minulého století, nejsou stejné jako jejich nástupkyně přicházející na scénu v 90. letech, protože od doby jejich vzniku uplynula dlouhá doba.

1. 2. 1. Vývoj stranické rodiny komunistických stran v stranickou rodinu krajně levicových stran a jejich charakteristika

Beyme přišel se svým konceptem stranických rodin v roce 1982. Beyme nemohl tušit, že o téměř deset let později dojde ke zhroucení SSSR, které výrazným způsobem ovlivní vývoj komunistických stran. V rámci komunistické stranické rodiny došlo k dynamickým změnám, protože řada těchto stran prošla výraznější nebo částečnou transformací. Důvodem byla snaha o udržení alespoň nějakého vlivu v politických systémech. Za období vlády těchto stran v SSSR a východním bloku komunistické strany nebyly nuceny k výraznější transformaci a proměnám. Nemusely se účastnit pluralitní soutěže s ostatními politickými stranami v rámci plnohodnotných svobodných voleb.²⁷ Od 90. let jsme mohli být svědky dramatického vývoje v rámci komunistické stranické rodiny. Postupem času tedy nastal problém s definováním této stranické rodiny, protože zaměření pouze na komunistické strany bylo poměrně úzké vzhledem k proběhlé transformaci řady komunistických stran. Podle

²⁷ ILLNER, Michal. Post-Communist Transformation Revisited. *Sociologický časopis*, 1996, č. 4, s. 157 – 159.

českých politologů je proto v současnosti lepší nazývat tuto stranickou rodinu spíše krajně levicová stranická rodina.²⁸ Přesto je vhodné si připomenout, čím byly komunistické strany zpočátku charakteristické v rámci komunistické stranické rodiny.

Zpočátku se komunistické strany v rámci své stranické rodiny vyznačovaly především demokratickým centralismem a bolševizací. Oba tyto prvky byly zakotveny v rámci státní ideologie marxismu-leninismu. Přesto kořeny této ideologie můžeme hledat v socialismu.

Důležité je prozkoumat demokratický centralismus. V první řadě musím uvést, že slovo demokratický v tomto případě neznamená nic demokratického. Naopak se v případě komunistických stran jednalo o nástroj, pomocí kterého byla demokracie ve straně významně redukována. Jednalo se především o zajištění železné disciplíny uvnitř komunistických stran. Představme si politickou stranu jako pyramidu, kde na vrcholu můžeme naleznout nejvyšší stranické orgány. Zbytek pyramidy je poté podřízen rozhodování vyšších orgánů.²⁹ Na tomto principu byla založena většina komunistických stran. S demokratickým centralismem přišel Lenin. Strana byla zavázána k horizontální loajalitě vůči voličům na jedné straně a na druhé straně byla vázána vertikálně vůči nadřízeným orgánům strany. Tento princip umožnil kontrolovat celou stranu a později i celou společnost.³⁰ Tento princip loajality byl zakotven ve stanovách komunistických stran. Například v KSC byla ukotvena takto „*a) všechny vedoucí orgány strany se volí zdola až nahoru; b) stranické orgány pravidelně skládají účty a podávají zprávy o své činnosti stranickým organizacím, které je zvolily, a vyšším orgánům; c) menšina a jednotlivci se disciplinovaně podřizují rozhodnutím většiny; d) usnesení vyšších orgánů jsou bezpodmínečně závazná pro všechny nižší orgány; e) v činnosti všech orgánů a organizací se uplatňuje kolektivnost a osobní odpovědnost každého komunisty za plnění stranických usnesení.*“³¹ Pomocí těchto ustanovení se šířil pyramidový styl řízení komunistických stran. Domnívám se, že prostřednictvím tohoto systému bylo snadné kontrolovat stranu a společnost.

Další specifickým rysem komunistických stran bylo to, že byly řízeny prostřednictvím Kominterny.³² Strany se vstupem do této organizace zavázaly poslouchat příkazy Kominterny,

²⁸ FIALA, Petr a kol. *Eurostrany: politické strany na evropské úrovni*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 145-147.

²⁹ HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada, 2010. s. 56-57.

³⁰ KABELA, Jiří. *Rekonstrukce komunistického vládnutí na konci osmdesátých let*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd, 2003. s. 18.

³¹ Tamtéž

³² Komiterna byla mezinárodní organizace komunistických stran, která měla za úkol vyvázet revoluci. Sídliila v Moskvě a ustavena byla v roce 1919 za účasti 45 delegátů z 19 politických organizací. Uvažovalo se o tom, že

což znamenalo podřízenost Leninovu a později Stalinovu SSSR.³³ Na vrcholu pomyslné pyramidy v určování příkazů komunistickým stranám tedy stál především Lenin a po jeho smrti Stalin.

Posledním charakteristickým rysem komunistických stran byla především bolševizace. Jednalo se o očišťování komunistických stran o členy, kteří nebyli straně loajální a nějakým způsobem polemizovali s mocenským centrem v SSSR a státní ideologií. Bolševizace přinesla významné kádrové ztráty a ztrátu voličské podpory.³⁴ Na druhé straně byl dosažen hlavní cíl, kterým bylo zajištění vůdčí role centra v SSSR. V rámci stranické rodiny se jedná o hlavní odlišnost. Vedení komunistických stran bylo odlišné od ostatních stranických rodin.

S rozpadem SSSR a pádem komunistických režimů ve státech střední a východní Evropy však došlo ke změnám a transformaci komunistických stran. Ty mnohdy opustily svoje dogmatické postoje a ideje. Proto je přesnější hovořit o stranické rodině krajně levicových stran. Je potřeba mít na paměti, že v rámci této stranické rodiny můžeme identifikovat mnoho pólů, protože strany v ní jsou velmi různorodé a v mnoha aspektech si nejsou již podobné jako v době jejich vzniku, což v rámci svého výzkumu zdůrazňují i Petr Fiala a Maxmilián Strmiska.³⁵ V rámci transformace většina stran upravila svůj program na méně radikální a změnila svou ideologii, čímž se přeměnily v sociálně demokratické strany. Na druhé straně si některé strany chtěly svůj program zachovat a výrazně jej neměnit.³⁶ Můžeme tedy konstatovat, že post-komunistické strany se vydaly různým směrem vývoje v rámci této stranické rodiny.

V rámci stranické rodiny krajně levicových stran můžeme nalézt celkem čtyři skupiny, do nichž je možné komunistické politické strany rozčlenit. Jedná se o typologii vymyšlenou politology Marchem a Muddem, kterou v českém prostředí v rámci svého výzkumu krajně levicové stranické rodiny aplikovali Petr Fiala s Maxmiliánem Strmiskou.³⁷ První skupinu tvoří komunistické strany. V jejím rámci můžeme nalézt čtyři druhy stran. Mezi ně patří strany reformně komunistické, ortodoxně komunistické. Dále pak strany trockistické a maoistické.³⁸ Hlavní rozdíl mezi prvním a druhým typem komunistických stran spočívá

bude fungovat jako celosvětová politická strana s místními pobočkami v jednotlivých státech. Jejím hlavním cílem bylo vítězství komunismu ve světě. Zrušena byla v roce 1943.

³³ HLOUŠEK, KOPEČEK: *Politické...*, s. 56.

³⁴ Tamtéž, s. 57.

³⁵ FIALA, Petr, STRMISKA, Maxmilián. *Pojetí stranicko-politických rodin v postkomunistickém středoevropském a východoevropském kontextu* [online]. cepr.com, 2001 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na <<http://www.cepr.com/clanek.php?ID=6>>.

³⁶ Tamtéž

³⁷ FIALA, a kol.: *Eurost...*, s. 147-149.

³⁸ Tamtéž

především v postoji k marxismu. Reformní strany se zřekly marxistických ideálů o revoluci, ale snaží se marxistické ideály prosadit v rámci politických systémů a státní kontroly ekonomiky. Ortodoxní strany naopak stále důvěřují v revoluční marxistické ideály a věří, že revoluce je proveditelná i v současném světě.³⁹ Strany trockistické a maoistické jsou spíše marginální. Trockisté nesouhlasili se Stalinem a jeho pojetím socialismu. Usilovali především o provedení permanentní revoluce.⁴⁰ Maoisté odmítali marxismus a požadovali jeho upravení v rámci čínských podmínek, jež mají svá specifika. Patří sem především síla venkovského proletariátu a odkaz na národ.⁴¹ V rámci této skupiny můžeme vidět pestré členění komunistických stran. Odlišují se zejména svým ideologickým smýšlením. Nejméně antisystémovými jsou komunistické strany reformní. Na druhou stranu jejich transformace na moderní sociálně demokratické strany je dokončená pouze z poloviny.

Druhou skupinu stran tvoří zelené strany a strany nové politiky. Tyto strany začaly vznikat především s rozvíjením post-materiálních hodnot v politických systémech. Příčinu lze spatřit v rámci rozmrznutí stranických systémů v 60. letech 20. století. Do politických systémů se dostala ekologická témata.⁴² Dle Marche a Mudda se jedná o strany, které vytváří koaliční vzorce především s levicovými stranami a preferují odlišné uspořádání společnosti. Ideologicky usilují o rovnost a prosazují ekologická témata. Tato ideologie je dle autorů velmi radikální, protože chce omezit kapitalismus a zpochybňuje současné uspořádání společnosti.⁴³ Na druhé straně je zde nutné připomenout, že se jedná především o strany zelených, jež mají v rámci Beymeho typologie svou stranickou rodinu. Dle politologů Petra Fialy a Maxmiliána Strmisky je potřeba mít na paměti, že je třeba rozlišovat i strany zelené. Protože ne všechny strany se dají do této skupiny zařadit, jedná se pouze o radikálnější strany zelených. U nich v programu převažují levicové prvky.⁴⁴ Proto je zde vidět jistý rozpor v návaznosti na koncept stranických rodin od Beymeho. Nicméně pokud zachováme rozlišování mezi stranami zelených na radikální a umírněné, je možné tento rozpor překonat.

Třetí skupinou jsou demokratické socialistické strany. Jedná se o strany, které jsou podobné sociálně demokratickým stranám. Uznávají cestu ke svým cílům skrze parlament. Na druhou stranu ovšem usilují především o smíšený model ekonomiky, jenž se dostal do problémů v 60. letech 20. století a sociálně demokratické strany jej musely přehodnotit.

³⁹ MARCH, Luke, MUDDE, Cass. What's Left of the Radical Left? The European Radical Left After 1989: Decline and Mutation, *Comparative European Politics*, 2005, roč. 3, č. 1, s. 26-36

⁴⁰ Jednalo se o období mezi demokratickou revolucí a transformací společnosti na socialismus.

⁴¹ Tamtéž

⁴² STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005, s. 22.

⁴³ MARCH, MUDDE: What's Left..., 31-33.

⁴⁴ FIALA, a kol.: *Eurost...*, s. 147-149.

Na rozdíl od sociální demokracie, provádějící pravidelné programové revize svého programu, tyto strany nabízí ve svém programu alternativní model smíšené ekonomiky ke kapitalistickému modelu. Svůj náhled na ekonomiku a kapitalismus odmítají přehodnotit, protože kapitalistická ekonomika souvisí se špatným uspořádáním společnosti. Oproti komunistickým stranám jsou však tyto strany demokratické. Respektují vnitrostranickou demokracii, ale i demokratický systém.⁴⁵ Vymezení těchto stran z teoretického hlediska není úplně jednoduché, protože se některé rysy mohou překrývat s křídly sociálně demokratických stran, ve kterých mohou být reformní socialisté také zastoupeni.

Poslední čtvrtou skupinou jsou strany sociálně-populistické. Jedná se o dosti rozšířenou skupinu v rámci krajně levicové stranické rodiny. Tyto strany chtějí oslovit široké množství voličů, proto do svých programů umísťují populistická témata. Tyto politické strany postrádají hlubší ideologické ukotvení. Snaží se vytvořit u voličů dojem, že se jedná o nejlepší možnou alternativu vůči kapitalismu. Jedná se o strany, jež se snaží vzbudit u voličů protestní apel a zaměřují se v rámci společnosti na problematiku společenská témata jako třeba korupce. Tyto strany se snaží vymezit vůči zbytku politických stran a přesvědčit voliče o tom, že jejich řešení je nejlepší a všechna ostatní řešení jsou špatná.⁴⁶

Poslední důležitým bodem je rozlišení mezi stranickou rodinou krajní levice a umírněné levice, která je reprezentována moderními sociálně demokratickými stranami. March a Mudde používají pro rozlišení tři kritéria a podle nich jde stranu zařadit do krajně levicové stranické rodiny.

Prvním kritériem je, že krajně levicové strany odmítají kapitalistické hodnoty a tento ekonomický systém jako nejlepší možnou formu uspořádání pro současnou společnost v rámci 21. století. Druhým kritériem je, že krajně levicové strany nabízí alternativní uspořádání ke kapitalistické společnosti. Alternativa většinou počítá s velkou redistribucí prostředků od politických elit a vytvoření nových mocenských struktur. Kritériem číslo tři je, že krajně levicové strany jsou internacionalistické, protože chtějí vytvářet nadnárodní vazby mezi sebou a prosazovat solidaritu. Rozšíření globalizace a imperialismu ve světě jsou příčinou současných problémů v rámci kapitalistické ekonomiky.⁴⁷ Pomocí těchto kritérií dovedeme odlišit umírněné levicové strany od krajních levicových stran.

Po rozpadu SSSR a zhroutilí komunistických režimů ve střední a východní Evropě tedy můžeme vidět, že skutečně došlo k dynamickému vývoji komunistických stran.

⁴⁵ MARCH, MUDDE: *What's Lef...*, s. 34.

⁴⁶ HLOUŠEK, KOPEČEK: *Politické...*, s. 62.

⁴⁷ MARCH, MUDDE: *What's Lef...*, s. 25.

Jednotlivé komunistické strany se postupně vydaly cestou transformace a můžeme je zařadit v rámci výše zmíněných čtyř skupin v rodině krajně levicových stran. Beymeho typologie stranických rodin se postupem času stala zastaralá, proto je lepší nazývat v současnosti tuto stranickou rodinu krajně levicovou. Typologii v rámci této stranické rodiny vymysleli politologové March a Mudde.

1. 3. Sartoriho pojetí komunistů jako antisystémové strany ve stranických systémech

Pro pochopení role komunistů ve stranických systémech musíme nejdříve pochopit, jak Sartori chápal antisystémové strany v rámci stranických systémů. Pro Sartoriho byla výrazným předpokladem antisystémovosti politické strany její ideologie. V tomto případě se jedná hlavně o radikální nacionalismus a radikální socialismus, tedy fašismus a komunismus.

Politické strany, využívající ve své programatice tyto ideologie, představovaly pro politické systémy zemí obrovskou hrozbu. Usilovaly o zničení režimů založených na demokratických principech. Po nástupu k moci pak chtěly omezit volební soutěž a politický pluralismus.⁴⁸ Pro Sartoriho bylo vzhledem k jeho typologii stranických systémů velmi důležité, jakým způsobem antisystémové strany ovlivňují soutěž ve stranických systémech.

Sartori dále člení antisystémové strany podle kritéria ideologie na extremistické, extrémní a izolované. Extremistické strany jsou největší hrozbou demokracii a jsou veskrze antisystémové. Strany zdůrazňují ve svém programu a rétorice revoluční dobytí moci. Stačí mít tyto postoje pouze v programu a rétorice. Na druhé straně mohou, ale nemusí tyto revoluční postoje prosazovat i aktivně v rámci společnosti. Rétorika stran kritizuje politický systém a v rámci něj se chovají spíše aktivisticky.⁴⁹ Nepřátelské jednání těchto stran vychází vůči politickým systémům především z jejich radikálních ideologií.

Další skupinou jsou strany extrémní. Jedná se o strany, které reprezentují široké množství obvyklých a neobvyklých politických postojů v rámci politického systému. Důležité je, že se tyto strany nachází na okrajích stranického spektra. Extrémní strana tady nemusí být

⁴⁸ SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 136.

⁴⁹ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s. 79-80.

stranou extremistickou.⁵⁰ Opět je zde důležité především kritérium ideologie, protože tyto strany operují se širokým ideologickým ukotvením.

Poslední skupinu tvoří strany izolované. V tomto případě se jedná o strany, které nejsou akceptovány veřejným míněním a díky němu jsou izolovány.⁵¹ Jedná se o strany, jejichž hodnoty jsou pro společnost problematické. Opět je zde zastoupeno kritérium ideologie.

Pro Sartoriho je zásadní, že antisystémové strany jsou vysazeny proti režimu. Společným jmenovatelem antisystémových stran je především delegitimační úsilí či nepřátelský vliv ve vztahu k režimu. Záleží tedy na vztahu strany vůči danému politickému režimu.⁵² Navíc mezi odlišením stran neexistuje dle Sartoriho přesná hranice.⁵³ V rámci stranických systémů nejsou všechny z nich odmítány stejně razantně. Všechny z těchto antisystémových stran mají společný jeden rys. Nedochozí u nich k přesunu hlasů od jiných politických stran v systému dvoukolového většinového volebního systému.⁵⁴

Antisystémové strany jsou v Sartoriho typologii stranických systémů důležité tehdy, pokud se jedná o strany relevantní. Pod pojmem relevantnosti se skrývá využívání jejich vyděračského a koaličního potenciálu.⁵⁵ Záleží vždy na tom, zda strany dovedou ovlivnit fungování stranického systému. Pokud u stran není přítomen vyděračský nebo koaliční potenciál, jsou v rámci systému irelevantní. V případě vyděračského potenciálu se jedná o to, zda strana dovede v rámci příslušného stranického systému ovlivnit taktiku stranické soutěže. Tímto potenciálem disponují zejména antisystémové strany a celé pravidlo zní: *„Strana získává oprávnění být stranou relevantní, kdykoliv její existence nebo objevení se ovlivní taktiku stranické soutěže, a obzvláště tehdy, když změní směr soutěže na vládu orientovaných stran z dostředivého na odstředivý, ať už směrem doleva, doprava nebo oběma směry.“*⁵⁶ V případě komunistických stran se jedná o ovlivnění soutěže směrem doleva. Tyto strany získávají ze své opoziční pozice monopol na kritiku vlády a většinou s vládními stranami bojují o základní hodnoty. V případě vítězství komunistických stran poté hrozí rozložení režimu a zákaz svých konkurentů.⁵⁷ Na druhé straně pod koaličním potenciálem

⁵⁰ Tamtéž, s. 80.

⁵¹ Tamtéž

⁵² NAVRÁTIL, Jiří. Nástin teoretické typologie antisystémových aktérů. *Politologický časopis*, 2009, roč. 16, č. 2, s. 4.

⁵³ Zde tedy existuje prostor pro kritiku tohoto dělení antisystémových stran, protože pokud nemůžeme tyto strany přesně oddělit na základě přesných kritérií a není zde jasná hranice, tak to vždy představuje pro výzkum problém.

⁵⁴ SARTORI: *Srov...*, s. 80.

⁵⁵ SARTORI: *Stra...*, s. 127.

⁵⁶ Tamtéž, s. 128.

⁵⁷ NOVÁK: *Systémy politic...*, s. 235 – 236.

chápeme schopnost stran stát se účastníkem koaličního vyjednávání. To může vyvrcholit účastí ve vládě. Můžeme mít v systému stranu z mnoha mandátů, ale neschopnou utvořit koalici. V tom případě se může jednat o stranu antisystémovou, jež má nulový koaliční potenciál, ale disponuje vyděračským potenciálem, a proto je ve stranickém systému relevantním aktérem. Na druhé straně normální demokratické politické strany, které mohou být malé, ale potřebné pro sestavení koaliční vlády, mohou mít silný koaliční potenciál, ale nulový vyděračský potenciál v rámci Sartoriho typologie stranických systémů.⁵⁸ Nejdůležitější pro nás je zjištění, že i antisystémová strana může být v rámci Sartoriho typologie stranických systémů relevantní. Komunistické strany jako antisystémové formace tedy mohou mít velký vliv na fungování stranického systému.

Komunistické strany patřící do komunistické stranické rodiny v rámci Beymeho typologie byly po svém vzniku antisystémovými subjekty v rámci stranických systémů. Spadaly tedy především do skupiny extremistických stran v rámci Sartoriho členění antisystémových stran a usilovaly o zničení tehdejších režimů, což se jim povedlo v SSSR a ve střední a východní Evropě. Situace se nicméně začala měnit se zhroucením komunistických režimů ve střední a východní Evropě. V rámci této stranické rodiny nastal dynamický vývoj a přesněji je hovořit o stranické rodině krajně levicových stran. Některé ze stran prošly výraznou transformací v rámci této stranické rodiny. Všechny typy antisystémových stran se tedy začaly vyskytovat v rámci krajně levicové stranické rodiny. Mezi krajně levicovými stranami můžeme spatřit jak strany extrémistické, extrémní a izolované. Z některých postkomunistických stran se staly umírněné levicové strany. Jedná se o moderní sociálně demokratické strany, jež se staly normálními systémovými aktéry v rámci stranických systémů.

1. 3. 1. Sartoriho typologie stranických systémů a působení komunistických stran ve stranických systémech

Nejprve v krátkosti představím typologii stranických systémů od Giovanni Sartoriho a poté se zamyslím nad tím, jaké postavení mohou mít komunistické nebo postkomunistické strany z krajně levicové stranické rodiny v rámci této typologie stranických systémů.

Sartoriho typologie stranických systémů se zaměřuje především na mezistranickou soutěž v rámci stranických systémů. Tato typologie je výjimečná zejména díky tomu, že pracuje s počtem relevantních stran a fragmentací systému. Díky těmto atributům pak

⁵⁸ SARTORI: *Str...*, s. 127.

dovedeme určit formát systému. Neméně důležité je ovšem také to, že dovede vymežit typ systému, který závisí na stupni polarizace, kterou určuje ideologická vzdálenost politických stran ve stranickém spektru. V tabulce jedna, umístěné níže, můžeme spatřit Sartoriho klasifikaci stranických systémů počítající s relevantními stranami uvnitř jednotlivých stranických systémů.

Tabulka 1: Sartoriho klasifikace stranických systémů

	třída	počet stran
1	jedné strany	existence pouze jedné strany
2	hegemonní strany	existence satelitních stran, které jsou podřízené
3	predominantní strany	dlouhodobý zisk 50 % mandátů jedné strany
4	dvou stran	dvě
5	omezeného pluralismu	tři až pět
6	extrémní pluralismus	pět a více
7	atomizovaná	hodně malých stran

SARTORI: *Stra...*, s. 130.

Dle klasifikace stranických systémů vidíme základních sedm variant. Na druhou stranu pokud neznáme vztahy v rámci jednotlivých formátů a typů systému nejsme schopni porozumět, jak jednotlivý typ stranického systému funguje a zda jsou v rámci tohoto typu přítomny nějaké relevantní antisystémové strany. Mezi nejdůležitější typy stranických systémů patří umírněný pluralismus, polarizovaný pluralismus, bipartismus a systém predominantní strany.⁵⁹ Ve všech těchto typech systémů se jedná o soutěživé typy stranických systémů. Dochází zde k pravidelným volbám, jejichž prostřednictvím dochází k formování stranického systému. Na druhé straně máme nesoutěživé typy stranických systémů. Jedná se o systém jedné strany a hegemonické strany⁶⁰ pro určení nesoutěživých systémů není důležitá ideologická vzdálenost, ale intenzita ideologie, s níž režimy na společnost působí.⁶¹ Komunistické strany se jakožto antisystémové subjekty mohly vyskytovat ve všech typech stranických systémů. Nicméně pro nás je důležité se podívat na tyto subjekty, když se jednalo o relevantní subjekty v rámci typologie stranických systémů od Giovanniho Sartoriho.

V rámci umírněného pluralismu se nevyskytuje žádná relevantní antisystémová strana. V tomto případě jsou komunistické strany v rámci systému spíše marginální a nemají žádný vyděračský ani koaliční potenciál. Tato skutečnost má zásadní vliv na fungování tohoto

⁵⁹ STRMISKA, kol.: *Politické...*, s. 44.

⁶⁰ Opět se jedná o kritizovaný koncept, protože systém jedné strany nemůže být systémem. To kritizují politologové Miroslav Novák a D. L. Seiler. Na druhou stranu chceme prozkoumat místo komunistických stran v tomto typu režimu, a proto musíme pracovat s celou Sartoriho typologií stranických systémů.

⁶¹ Tamtéž, s. 49.

typu systému, protože všechny z maximálně pěti relevantních stran jsou připraveny se podílet na vládě. Opozice je tedy v tomto typu systému schopná vytvořit reálnou alternativu vůči vládě. V tomto systému se strany uchází o středového voliče a soutěž je z logiky věci dostředivá. Politika je tedy spíše umírněná a ideologická vzdálenost relevantních stran je malá. Dochází zde k napodobení mechanismu bipartismu s tím rozdílem, že zde jsou koaliční vlády.⁶² Politické strany v rámci krajně levicové stranické rodiny většinou nejsou v tomto typu systému relevantní. Relevantní zde jsou spíše umírněné levicové moderní sociálnědemokratické strany.

V rámci polarizovaného pluralismu jsou přítomny relevantní antisystémové strany. V tomto případě jsou komunistické strany relevantními a mají zejména výrazný vyděračský potencionál a jsou schopné ovlivnit vývoj ve stranickém systému. Důležité je, že ovlivňují směr stranické soutěže. Antisystémové strany stojí k režimu v opozici a zpochybňují jeho legitimitu. Relevantních stran je v tomto typu systému více než pět. Strany, jež utváří opozici, se nedovedou shodnout na základních principech v nastavení systému a proto je zde tzv. dvoustranná opozice. V tomto typu systému tedy dochází spíše k odstředivé soutěži, protože vládní strany jsou umístěny ve středu a alternativa je voličům nabízená od antisystémových stran. Není zde možná úplná alternace vzhledem k přítomnosti antisystémových stran. Politika je zde založená především na silné ideologické polarizaci a antisystémové strany slibují voličům nesplnitelné.⁶³ Politické strany v rámci krajně levicové stranické rodiny jsou většinou v tomto typu stranického systému relevantní, protože výrazně dovedou ovlivnit vývoj tohoto typu stranického systému. Na druhou stranu je tento typ systému velmi křehký a může dojít ke zhroutilí systému a jeho ovládnutí antisystémovým subjektem.

V rámci bipartismu nejsou přítomny relevantní antisystémové strany, proto komunistické strany nemají vliv na utváření tohoto typu stranického systému. Relevantní politické strany jsou zde pouze ty, jež mohou vytvořit jednobarevnou vládu. Koaliční vláda je v tomto typu systému zbytečná. Opoziční strana zde představuje reálnou alternativu pro voliče, takže se dá očekávat, že dojde k střídání stran ve vládě. Strany se zde snaží oslovit především středového voliče a soutěž v systému je dostředivá. Ideologie zde nehraje zásadní roli.⁶⁴ Politické strany v rámci krajně levicové stranické rodiny nejsou v tomto typu systému relevantní. Voliče nepřitahuje programatika strany a radikální ideologie. Radikálně levicové

⁶² SARTORI: *Stra...*, s. 192.

⁶³ Tamtéž, s. 136-140.

⁶⁴ Tamtéž, s. 202.

strany sice můžou získat několik mandátů, ale nemají zásadní vliv na fungování stranického systému.

V rámci systému predominantní strany většinou nejsou přítomny relevantní komunistické strany. V tomto typu systému dochází ke snížení stranické soutěže, protože na jedné straně se dlouhodobě⁶⁵ daří získat vládní většinu prostřednictvím nadpoloviční většiny hlasů, proto zde nedochází k vládní alternaci. Formát systému může být navázán jak na multipartismus, tak dvoustranický systém. Politické strany v rámci krajně levicové stranické rodiny nejsou v tomto typu systému relevantní a nemají zásadní vliv na fungování tohoto typu stranického systému.

V případě nesoutěživých režimů je situace jiná, protože zde hrají extrémistické strany, mezi něž patří komunistické strany, zásadní roli. Po svém nástupu k moci omezují stranickou soutěž. Na druhou stranu řada stran z krajně levicové stranické rodiny by soutěž neomezila, protože zdůrazňuje ve svých programech demokratické zásady. V tomto typu stranického systému se tedy jedná o strany extrémistické, jež svou ideologii chtěly zlikvidovat předchozí režim a stranický pluralismus.

Komunistické strany se mohou stát v rámci systému jedné strany jedinou relevantní formací, protože ostatní strany jsou v tomto typu stranického systému zakázány. Sartori rozlišil podtyp stran totalitních, autoritářských a pragmatických. Dle Sartoriho, ale opět neexistuje přesná hranice mezi tímto dělením v rámci systému jedné strany.⁶⁶ Opět klíčovým kritériem je míra ideologie, kterou strany působí na společnost. V případě totalitní strany je míra ideologie prosazování v rámci společnosti opravdu vysoká. Neexistuje zde svobodný prostor. Strana kontroluje celou společnost. Navíc se strana snaží společnost mobilizovat. Jednalo se například o komunistickou stranu SSSR, protože ta využívala v rámci své vlády silnou státní ideologii a rozsáhlou kontrolu společnosti. Další možností v systému jedné strany jsou strany autoritářské. V těchto režimech je snaha ovlivňovat obyvatele skrze ideologii spíše slabá nebo žádná a neprobíhá zde výrazná mobilizace občanů. Posledním podtypem v rámci systému jedné strany je strana pragmatická. Jedná se o stranu, která uplatňuje vůči společnosti zcela neideologický přístup. Do jisté míry se chová strana vůči společnosti tolerantně, protože je ochotna akceptovat nepolitické instituce jako církve a různé zájmové skupiny.⁶⁷

⁶⁵ Dlouhodobě znamená nejméně ve třech po sobě jdoucích volebních obdobích.

⁶⁶ Opět kritikou vůči tomuto dělení v rámci systému jedné strany může být, že neexistují přesné hranice a kritéria, dle nichž lze strany v rámci systému jedné strany rozčlenit.

⁶⁷ STRMISKA, kol.: *Politické...*, s. 50.

Dalším systémem v rámci nesoutěživých stranických systémů je systém s hegemonickou stranou. V tomto režimu existují sice další strany, jež jsou loajální hegemonické straně. Hlavní mocenský monopol ale drží v tomto systému strana hegemonická. Zde Sartori odlišuje na základě ideologie opět dva podtypy stran. Ideologicko-hegemonickou stranu a pragmatickou hegemonickou stranu. V případě ideologicko-hegemonické strany je dobrým příkladem komunistické Polsko. Zde existovaly satelitní strany, jež měly vzbudit iluzi demokratičnosti režimu. Naproti tomu v případě pragmaticko-hegemonické strany se jedná spíše o bezpečnostní pojistku, která slouží k upouštění prosazování zájmů utlačované společnosti.⁶⁸

Opět je nutné poznamenat, že v počátcích vzniku komunistických stran měly tyto strany jasně dané ideologické směřování a postupem času v rámci systému jedné strany se staly stranami totalitárními nebo stranami hegemonickými. Po rozpadu SSSR a zhroucení komunistických režimů ve střední a východní Evropě můžeme hovořit o tom, že malá část bývalých komunistických stran v rámci krajně levicové stranické rodiny zůstala věrná totalitní ideologii. Ostatní strany z této rodiny by se v rámci Sartoriho typologie stranických systémů daly zařadit do jiného typu stranického systému, v němž mnohdy plní roli relevantních systémových aktérů.

1. 4. Volební systémy a komunistické strany

Předpokládám tedy, že dle Sartoriho typologie byly komunistické strany většinou antisystémovými aktéry v rámci svého fungování v soutěživých stranických systémech svých zemí. V nesoutěživých stranických systémech ke svobodným volbám ani nedocházelo. Volební systémy v soutěživých systémech tedy mají různý dopad na komunistické strany.

Důležité je si uvědomit především rozdíl mezi poměrným volebním systémem a většinovým volebním systémem. V případě většinových volebních systémů můžeme předpokládat, že dojde spíše k eliminaci antisystémových a extremistických subjektů. Když zacílíme na dvoukolový většinový volební systém, tak dle politologů Sartoriho a Sarah Birchové redukuje zastoupení antisystémových stran. Důsledkem toho tyto formace mohou ztratit zájem o konvenční politiku. Přesto se v tomto volebním systému spíše očekává od stran politika reálných slibů, ale pokud chce strana uspět, tak zde není prostor pro populismus.⁶⁹ Předpokládejme tedy, že dvoukolový většinový systém bude mít výrazný dopad na snížení reprezentace komunistických stran v parlamentu. Na druhé straně je tomuto volebnímu

⁶⁸ SARTORI: *Str...*, s. 222-236.

⁶⁹ CHYTÍLEK, Roman a kol. *Volební systémy*. 4. vydání. Praha: Portál, 2009. s. 150.

systemu vytýkáno, že nedovede přenést do parlamentu všechny zájmy tak, aby byly politickými stranami reprezentovány. Ve výsledku jsou tedy zkresleny voličské preference a stranická reprezentace v parlamentu neodpovídá voličské podpoře, kterou politické strany mají ve společnosti.⁷⁰ Ve většině případů se to vztahuje na menší politické strany, přesto touto kritikou mohou argumentovat i funkcionáři komunistických stran, kteří mají podporu napříč společnostmi a nedovedou být tímto systémem vhodně reprezentováni v parlamentu.

Většina politologů vnímá redukci antisystémových stran jako pozitivum většinových volebních systémů. Základní rozdíl mezi většinovým a poměrným volebním systémem je nadřazení akceschopnosti vlády nad reprezentativnost systému.⁷¹ O tom, zda to je správné, se vedou rozsáhlé akademické debaty a většinou rozhoduje normativní pohled výzkumníka na věc.

Na druhé straně máme volební systémy poměrného zastoupení. Pokud je tento systém čistý, tak je zhruba stejně korektní ke všem politickým stranám. Náзор občanů, zde není deformovaný a ve voleném tělese je reprezentována identická názorová struktura voličů.⁷² Z toho mohou profitovat i komunistické strany. Logicky mají v poměrném systému snadnější přístup k reprezentaci v parlamentu, protože poměrný volební systém nepenalizuje antisystémové strany. Navíc v tomto systému se mohou strany snadněji držet politiky nereálných slibů, a pokud jsou delší dobu v opozici, tak mohou ve svém volebním programu slíbit téměř cokoliv, protože nenesou za jeho realizaci zodpovědnost. Vše ve výsledku nahrává populismu směrem k potencionálním voličům.⁷³ Na druhé straně je potřeba zdůraznit, že poměrný volební systém vznikl později. Byl především reakcí na nedostatky většinového volebního systému a snahou zapojit do politiky více zájmů a menší politické strany.⁷⁴ Nezamýšlený výsledek nicméně přináší i to, že se do politického systému mohou dostat antisystémové subjekty, které mohou usilovat o změnu politického režimu.

Jednou z možných interpretací zhroucení demokracie ve Výmarské republice může být vina poměrného volebního systému, jenž nedovedl zabránit vstupu antisystémových stran do parlamentu. Tuto interpretaci zastával Hermens. Předpokládal, že pokud by v zemi byl

⁷⁰ SYLLOVÁ Jindřiška. *Většinový volební systém v parlamentních volbách v různých státech*. Praha: Parlamentní institut, 2008. s. 4.

⁷¹ REYNOLDS, Andrew a kol. *Electoral System Design: the New International IDEA Handbook*. Stockholm, 2005. 35-36.

⁷² HEYWOOD: *Polito...*, s. 306.

⁷³ NOVÁK: *Systémy politic...*, s. 236-237.

⁷⁴ *Systém poměrného zastoupení* [online]. Ekonom.cz, 21. března 2001 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <<http://ekonom.ihned.cz/c1-10855320-system-pomerneho-zastoupeni>>.

většinový volební systém, tak by ke zhroutilí demokracie ve Výmarské republice nedošlo, protože by byly eliminovány antisystémové strany v rámci systému.

Komunistická strana byla tou dobou relevantní antisystémovou stranou a usilovala o prosazování svého revolučního programu. Ten by vedl k omezení demokracie v zemi a vládě jedné strany. To se jí nakonec nepovedlo, protože moc získali národní socialisté. Po nástupu k moci zlikvidovali politický pluralismus včetně komunistické strany, jež se stala ilegální formací stejně jako ostatní subjekty.⁷⁵ Naplno se zde projevila dle Hermense slabost poměrného volebního systému, který umožnil antisystémovým stranám zlikvidovat demokracii.

Na druhé straně se objevovaly interpretace, že příčinou zhroutilí demokracie nebyl volební systém, protože v některých evropských zemích byl poměrný volební systém, ale ke zhroutilí demokracie nedošlo. Například v Československu tou dobou byla v parlamentu relevantní antisystémová KSČ. Dle Humphreyse se jednalo v případě Výmarské republiky spíše o ostatní sociální faktory. Mezi ně patřila porážka v druhé světové válce, špatná ekonomická situace a neukotvení demokracie v zemi.⁷⁶ Přesto země se systémem poměrného zastoupení by se měly být schopny vypořádat s účastí antisystémových stran v parlamentu. Účast těchto stran v parlamentu snižuje možnost alternace vlád a vede ke krizi koaličních vzorců. Vždy záleží na politické kultuře dané země, protože ta určuje schopnost se s tímto problémem vypořádat.

Na jedné straně je demokratické, že se komunistické strany dostanou do parlamentu. Na druhé straně tyto antisystémové extrémistické subjekty představují potenciální ohrožení demokracie. Jedná se o extrémistické strany usilující o změnu režimu. Na základě volebních systémů můžeme být schopni očekávat efekt na reprezentaci komunistických stran v parlamentu.

⁷⁵ HERMENS, Ferdinand. Proportional representation and the breakdown of German democracy. *Social research*, 1936, roč. 3, č. 4, s. 431-432.

⁷⁶ HUMPHREYS, John. *On "Proportional representation and the breakdown of German democracy"* 1. vydání. New School for Social Research, 1937. s. 231-233.

2. Působení komunistické strany v politickém systému ČR

2. 1. Vnitrostranický vývoj komunistické strany v letech 1989 - 2014

Za minulého režimu držela moc pevně v rukou KSČ, jež znemožnila pořádání svobodných voleb. Politický systém tedy vykazoval znaky nesoutěživých režimů. KSČ byla podle Sartoriho typologie v tomto režimu hegemonní stranou. Ostatní aktéři v rámci stranického systému sice existovali, ale neměli na jeho fungování žádný vliv a v praxi vládla pouze KSČ. Režim od svého počátku prodělal výraznou proměnu ve vztahu ke společnosti. Strana prošla stalinským obdobím a posléze konzervativně reagovala na Stalinskou éru. Poměry ve straně se uvolnily v 60. letech, ale poté strana prošla obdobím normalizace a zažila éru reálného socialismu.⁷⁷ Vývoj byl tedy ve straně proměnlivý, ale vždy platilo, že se strana snažila udržet mocenský monopol.

Strana se snažila kontrolovat a sankcionovat společnost během období své vlády různě intenzivně. Vždy záleželo na vnitrostranickém vývoji. Po roce 1975 a schválení Helsinského závěrečného aktu začala opozice vůči režimu prostřednictvím Charty 77 v rámci Československa požadovat dodržování lidských práv ze strany vlády. Podle Daniela Thomase komunistická vláda byla pod tlakem společnosti a začala být vůči společnosti tolerantnější a prováděla politiku taktických ústupků, jejichž cílem bylo uspokojit společnost, ale zároveň udržet svou pozici v režimu.⁷⁸ Situace nakonec vyústila v pád komunistického režimu, což se dalo očekávat, protože opozice vůči režimu vzrůstala a na jeho konci byla masová. KSČ tedy musela řešit, jak bude vypadat její pozice v novém režimu.

V zásadě se nabízelo několik možností, jak bude vypadat pozice komunistů v politickém systému. Důležité bylo to, zda budou komunisté v rámci nového stranického systému relevantní stranou. Další otázkou byla pozice nového režimu vůči komunistům. Straně výrazně pomohl přechod k novému režimu prostřednictvím jednání u kulatých stolů. KSČ zde jednala o předání moci s OF. Spousta členů OF neměla zkušenosti s reálnou politikou a v průběhu jednání se jim komunisté zdáli důstojným partnerem, jenž dodržuje sjednané dohody a nepoužívá násilí. Zřejmě i to přispělo k tomu, že se neuvažovalo o zákazu KSČ, ale spíše o jejím zapojení do obnovy demokracie v rámci příštího režimu. Pro OF se jednalo o lepší způsob předání moci než prostřednictvím revolučního boje a představou možného krveprolití. Sama KSČ vnímala situaci tak, že pokud bude v této

⁷⁷ CVÍN, Jan. *Československý komunistický režim v letech 1985-1989* [online]. cepsr.com, 2005 [cit. 23. února 2015]. Dostupné na < <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=244>>.

⁷⁸ THOMAS, Daniel. The Helsinki Accords and Political Change in Eastern Europe. In RISSE, Thomas (eds). *The Power of Human Rights*. Cambridge: University Press, 1999, s. 222-224.

situaci s opozicí spolupracovat, tak bude nějaká šance na zachování strany i do budoucna v rámci příštího režimu.⁷⁹ Projevil se tedy pragmatismus a strana nakonec zvolila strategii ustupování před OF. Ve výsledku tak strana získala významný vliv na přechod k novému režimu. I díky tomuto přístupu KSČ byl nakonec prvním premiérem nového demokratického režimu Marian Čalfa. Jednalo se o člena KSČ. Byl spíše umírněný a reformní politik. Komunisté se snažili získat legitimitu pro své fungování v rámci politického systému.

Po přechodu k demokracii bylo jasné, že strana nemůže v politickém systému pokračovat pod starým názvem KSČ a ani starým stranickým vedením, jež bylo pro společnost zdiskreditované. Během hektického období přechodu k novému režimu se ve vedoucích pozicích na postu generálního tajemníka a později předsedy vystřídali Karel Urbánek, Ladislav Adamec a Jiří Machalík. Změny během tohoto období měly spíše drobné nuance a nepřinesly zásadní transformaci strany. Opozice prostřednictvím OF musela s KSČ při přechodu k demokracii spolupracovat. Pro OF byla KSČ tou dobou nutné zlo. Po předání moci opozice nevnímala KSČ pozitivně a brala ji jako komunistickou formaci, jež je nebezpečná novému režimu.⁸⁰ To odrážel i přístup politických stran při formování nového stranického systému. Panoval konsenzus na tom, že politické strany se vymezovaly vůči straně negativně, protože byla nositelkou hodnot, které byly pro většinu společnosti nepřijatelné. Tou dobou se již strana přejmenovala na KSČM.⁸¹ Politický program nabízený společnosti ze strany KSČM stavěl na podobných hodnotách jako program KSČ. Strana chtěla svůj program prosazovat demokratickou cestou a uznala chyby, jichž se dopustila za minulého režimu. Zprvu to vypadalo, že strana nakročila k razantnější transformaci. Na prvním stranickém sjezdu v říjnu roku 1990 konaném v Olomouci byl na post předsedy strany zvolen známý režisér Jiří Svoboda, který ve funkci předsedy nahradil Jiřího Machalíka.⁸²

Jednalo se o významný moment, protože Svoboda se chtěl pokusit o provedení vnitrostranické reformy v KSČM. Nový předseda neplánoval pouze kosmetické změny jako předchozí vedení, ale mělo se jednat o zásadní změny ve straně. Mělo dojít k dalšímu přejmenování strany, z něhož by bylo jasně patrné, že strana se vypořádala se svou minulostí před rokem 1989 a stala by se sociálně demokratickou stranou, jako tomu bylo v případě transformace komunistické strany v Polsku. Logicky by došlo ke změnám

⁷⁹ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce*. 2. vydání. Praha: Prostor, 2009. s. 37-44.

⁸⁰ KUNŠTÁT, Daniel. *Za rudou oponou*. 1. vydání. Praha: SLON, 2013. s. 181-184.

⁸¹ Ustavující sjezd KSČM byl 31. března 1990.

⁸² DRDA, DUDEK: *Kdo ve stín...*, s. 33-36.

v programu strany. Nové hodnoty a směřování strany by program reflektoval.⁸³ Svoboda zvolil strategii reformovat KSČM, protože by tímto krokem mohla získat novou voličskou podporu a stát se možným partnerem pro ostatní politické strany. Zvolení Svobody předsedou byl tou dobou pragmatický krok, protože nebylo jasné, zda strana získá podporu ve svobodných volbách v novém režimu. Znamý filmový režisér v čele komunistů měl napomoci získat legitimitu v očích veřejnosti a potencionálních voličů strany.

Bohužel Svoboda neměl s vysokou politikou zkušenosti a nedokázal se obklopit schopnými lidmi. Nejednalo se o člověka, jenž by byl schopný odhadnout poměry ve straně, kde reformní křídlo bylo slabší než křídlo konzervativní. Na postu místopředsedy měl Miroslava Grebeníčka, jenž patřil do konzervativního křídla. Řada straníků si nedokázala razantní změny ve směřování strany představit. Výsledkem bylo, že koncem roku 1991 v rámci vnitrostraničského referenda se proti změně názvu strany vyslovily tři čtvrtiny členů.⁸⁴ Přesto se Svoboda nadále pokoušel stranu reformovat, ale to se mu nedařilo.

Uvnitř strany tou dobou probíhal boj o její budoucí směřování. Zásadní roli v tomto sporu měla především dvě křídla. V rámci jednoho křídla působili umírnění komunisté, kteří chtěli stranu reformovat a transformovat na stranu sociálně demokratického typu. Jednalo se hlavně o reformistické proudy. Druhé křídlo se opíralo především o konzervativní členskou základnu. Hlavním představitelem tohoto proudu byl Miroslav Grebeníček. Konzervativní křídlo strany se snažilo Jiřího Svobodu zbavit postu předsedy. Změna měla být provedena na druhém Kladenském sjezdu v prosinci roku 1992. Nicméně pár dní před sjezdem byl Jiří Svoboda pobodán a v době sjezdu bojoval o život v nemocnici. Proto konzervativní křídlo nechtělo Svobodu zbavit vedoucí funkce bez jeho fyzické přítomnosti na sjezdu.⁸⁵ Takovéto jednání by mohlo přitáhnout pozornost médií a veřejnosti, o což zjevně konzervativní křídlo nestálo.

Hodně o směřování strany napověděly již volby konané v červnu 1992. Zde strana překvapivě uspěla, v rámci předvolební koalice Levý blok. Přestože strana nekandidovala pod názvem KSČM, tak tento úspěch ve volbách významně napomohl legitimitě strany. KSČM bylo dodáno tímto volebním úspěchem potřebné sebevědomí. Konzervativní křídlo nepovažovalo nadále hlubokou změnu a transformaci strany na nový subjekt za nezbytnou.⁸⁶

⁸³ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 181-182.

⁸⁴ MAREŠ, Miroslav. Komunismus. In BASTL, Jiří (eds). *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada, 2011, s. 20.

⁸⁵ DRDA, DUDEK: *Kdo ve stín...*, s. 39-40.

⁸⁶ FIALA, Petr, MAREŠ, Miroslav, KSČM a koalice Levý blok. *Politologický časopis*, 1999, roč. 6, č. 2, s. 183-190.

Na Kladenském sjezdu se tedy mohlo naplno projevit sebevědomí konzervativního křídla, což se odrazilo alespoň na programatice strany.

Na Kladenském sjezdu se tedy nevolil nový předseda, ale došlo na něm k přijetí nového uceleného programu KSČM. Na Kladenský program lze pohlížet tak, že v zásadě došlo k tradicionalistickému ukotvení strany v nových podmínkách. Výsledný program byl kompromisem různých názorových proudů uvnitř strany. Důležité bylo, že se program výrazným způsobem přikláněl k socialismu.⁸⁷ Tento sjezd deklaroval to, že programatika strany byla výrazně konzervativní. S tím nebylo spokojeno reformní křídlo, ale také nejradikálnější proudy uvnitř strany. Změna programatiky strany byla náznakem, že v budoucnu se výraznější vnitrostranická reforma konat nebude.

Řada proreformních straníků reagovala na tento vnitrostranický vývoj tím, že opustili KSČM, protože cítili, že nedokážou výrazným způsobem ovlivňovat směřování strany. Ještě před ukončením referenda o změně názvu strany, opustila stranu reformní skupina demokratické levice, v jejímž čele byli Vasil Moharita a Michal Kraus.⁸⁸ Přesto někteří lidé okolo Jiřího Svobody ve straně zůstali a pokračovali ve snaze stranu přejmenovat na Stranu demokratické levice či Stranu demokratického socialismu.

Reformní křídlo ve straně bylo poraženo na třetím stranickém sjezdu konaném v Prostějově v červnu roku 1993. Tehdy byly definitivně vyřešeny rozpory uvnitř strany. Již před sjezdem rezignoval Svoboda na svou funkci. Na sjezdu se strana přihlásila ke Kladenskému programu, potvrdila stávající název KSČM a zvolila si nového předsedu. Tím se stal představitel konzervativního křídla Miroslav Grebeníček.⁸⁹ Výrazný vliv na výsledek sjezdu mělo ukotvení členské základny v historické identitě a komunistické tradici. Nové vedení se přihlásilo jednoznačně k tomu, že chce navázat na dlouholetou tradici a zachovat i nadále stranu komunistického typu. Ve volbách roku 1992 se prokázalo, že strana může být nejvýznamnější opoziční silou vůči režimu a nabízet socialistickou alternativu vůči kapitalismu. Vedení předpokládalo, že to zajistí straně úspěšné fungování v rámci politického systému. Hlavním úkolem bylo provést konsolidaci strany a ukončit činnost všech názorových platforem a stát se jednotnou stranou.⁹⁰ Přesto i po sjezdu existovalo ve straně určité pnutí mezi umírněnými a radikálními straníky, protože ne všichni straníci s odlišným názorem ze strany vystoupili.

⁸⁷ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 184-185.

⁸⁸ Tamtéž, s. 184.

⁸⁹ *Sjezdy KSČM* [online]. kscm.cz, [cit. 4. března 2015]. Dostupné na <<https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm>>.

⁹⁰ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 187.

Ve straně nakonec přestalo působit množství menších skupin. Tyto reformní, ale i radikální frakce se nedokázaly vyrovnat s výsledkem Prostějovského sjezdu, proto založily vlastní nové politické strany. V politickém systému vznikly Strana demokratické levice, Levý blok a Strana československých komunistů.⁹¹ V prvních dvou případech se jednalo o subjekty sociálnědemokratického typu. V případě Strany československých komunistů se jednalo o produkt radikálů, kteří se od KSČM odtrhnuli. KSČM byla v jejich očích revizionistickou formací, jež není pravou komunistickou stranou, protože zradila komunistické ideály. Tyto strany se staly v rámci nového stranického systému marginální a nedostaly se ani do parlamentu. K tomu přispělo i to, že s sebou do nových stran nedokázaly získat větší počet členské základny. KSČM musela na tyto skutečnosti reagovat. V parlamentu založila vlastní poslanecký klub, protože Levý blok již nebyl nadále životaschopný, proto s ním ukončila spolupráci.⁹² Do dalších parlamentních voleb šla strana již samostatně a ne v rámci volební koalice. Vedení považovalo tradiční značku strany za nejlepší možný způsob jak uspět ve volbách a získat v nich prostřednictvím hlasů potvrzení legitimacy pro existenci strany.

Pro období po roce 1993 je typické, že se straně povedlo nalézt svou základní programovou orientaci a identitu. Nejednalo se o lehký proces, protože docházelo k vnitrostranickým sporům uvedeným výše a štěpením strany. Přesto po roce 1993 se straně povedlo situaci stabilizovat a vytvořit jednotnou homogenní stranu, jež se snaží získat dobré postavení v rámci politického systému.⁹³ Pro KSČM po roce 1993 je charakteristické, že se jedná o „*nerreformovaný subjekt pevně spjatý s komunistickou ideologií.*“⁹⁴ Programově se strana jasně vymezovala pomocí Kladenského programu z roku 1992 vůči nové podobě společnosti a preferovala socialismus. Pro další vývoj je typické, že pokud byly nějaké změny v programatice strany přijímány. Jednalo se spíše o taktický krok pro etablování strany v politickém systému, než pokus strany o další reformy. S nástupem konzervativního křídla skončila éra snahy transformovat KSČM v moderní sociálně demokratickou stranu. Jediným výraznějším Svobodovým výsledkem bylo uzavření předvolební koalice Levého bloku.

Uvnitř strany přesto existuje vnitrostranická debata mezi různými proudy počínaje reformisty a stalinisty konče. Přesto se jedná pouze o debatu, která nemá vliv na výslednou podobu politického programu strany a jejího ideologického směřování.⁹⁵ Jak přiznal i Jiří

⁹¹ *Sjezdy KSČM* [online]. kscm.cz, [cit. 4. března 2015]. Dostupné na <<https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm>>.

⁹² FIALA a kol.: *Komunismus v...*, s. 125-126.

⁹³ PŠEJA, Pavel. *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 99-100.

⁹⁴ Tamtéž, s. 102.

⁹⁵ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 189.

Dolejš, tak práce ve vedení KSČM není zcela jednoduchou, protože se vedení musí snažit nenaštvat věrné konzervativní straníky a zároveň se pokusit oslovit a získat ty nové perspektivní. To dle Dolejše občas připomíná schizofrenii, ale celkově se to straně zatím daří. Důležité je proti straně nepopudit členskou základnu, jež je výrazně konzervativní. Na druhé straně je dobré mít ve vedení strany reformisty, protože to může dobře vypadat směrem k veřejnosti.⁹⁶ Tento fakt je zásadní pro pochopení stranické analýzy po roce 1993.

Na čtvrtém sjezdu strany konaném v prosinci roku 1995 v Liberci byla potvrzena stabilizace strany a souhlas členské základny se strategií strany a programatikou.⁹⁷ Na tuto strategii můžeme pohlížet tak, jak píše Michal Kubát. V případě antisystémových stran musíme rozlišovat dvě úrovně analýzy. Mnohdy z programových dokumentů přímo nepoznáme antisystémové znaky. Přesto musíme číst mezi řádky a chápat ideologii, jež je skrz programatiku šířena. O poznání volnější je vyjadřování uvnitř strany v tiskovinách, jež jsou určeny přímo konzervativním straníkům. Lze z nich vysledovat, že KSČM je v jádru stále antisystémovou formací.⁹⁸ Na strategii se tedy dá nahlížet jako snahu získat a udržet legitimitu v rámci nového režimu. Strana by měla působit jako opoziční strana vůči vládě a získávat nespokojené voliče. Oslovit by tyto voliče měly rozsáhlé sociální a ekonomické výhody a také nezapojení se do korupčních skandálů.

Liberecký sjezd deklaroval vítězství konzervativního křídla uvnitř strany, protože do vedení se opět dostali Zdeněk Klanica a Václav Exner na postech místopředsedů. Jednalo se o lidi, na které se znovu zvolený předseda Grebeníček spoléhal. Hlavním úkolem strany bylo připravit se především na volby do poslanecké sněmovny konané v roce 1996. Hlavní teze budoucího volebního programu byly vybudovat sociální spravedlnost a socialismus. Dále bylo na sjezdu deklarováno, že vládní garnituře se prostřednictvím ideologické opory nepovedlo stranu zlikvidovat a v rámci společnosti izolovat, protože reprezentuje zájmy stále velké části společnosti.⁹⁹ Posledním bodem KSČM dokládá svou legitimitu na existenci a snaží se vzbudit negativní vztah k tehdejšímu establishmentu.

Pátý volební sjezd strany se konal až v prosinci roku 1999 ve Žďáru nad Sázavou. Sjezd se konal po čtyřech letech, což svědčí o tom, že situace ve straně byla stabilizována. Navíc se straně povedlo uspět ve volbách v roce 1996. Výsledek voleb dodal straně sebevědomí a potřebnou legitimitu pro fungování v rámci stranického systému. KSČM

⁹⁶ DRDA, DUDEK: *Kdo ve stín...*, s. 62-63.

⁹⁷ *Sjezdy KSČM* [online]. kscm.cz, [cit. 4. března 2015]. Dostupné na <<https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm>>.

⁹⁸ KUBÁT: *Teorie antysistém...*, s. 552.

⁹⁹ FIALA a kol.: *Komunismus v...*, s. 130.

se účastnila voleb samostatně za sebe a ne v rámci volební koalice Levého bloku jako ve volbách do České národní rady v roce 1992. Vzhledem ke zmíněnému úspěchu nebyl důvod ke změně na postu předsedy, proto byl Miroslav Grebeníček znovu zvoleným předsedou strany.

Navíc se sjezd shodnul na tom, že je potřeba ukotvit pozici strany v politickém systému ČR. Pro celostátní politiku bylo důležité, že KSČM chtěla být konstruktivní opoziční stranou a prosazovat body svého programu v ad hoc koalicích s ostatními stranami. Zásadní bylo nalézt programovou shodu s ostatními subjekty. Programově je KSČM nejbližší ČSSD.¹⁰⁰ Sjezd schválil různé programové dokumenty, které měly stranu přiblížit běžným starostem občanů ČR. Velký důraz byl kladen na lepší práci strany s mládeží. KSČM se měla zaměřit především na oslovování sociálně slabších vrstev v rámci společnosti, protože by tak mohla rozšířit svůj elektorát.¹⁰¹ Zdálo se, že strana posilovala svou legitimitu pro fungování v politickém systému ČR. To potvrdily i krajské volby v roce 2000 a volby do poslanecké sněmovny parlamentu ČR v roce 2002, protože KSČM v nich uspěla.

Šestý volební sjezd strany se konal v květnu 2004 v Českých Budějovicích. Opět nebyl důvod ke změně na postu předsedy, protože strana byla ve volebních kláních úspěšná. Nakonec, ale volba byla dramatická a Miroslav Grebeníček byl zvolen těsnou většinou až ve druhém kole. Jeho hlavním protivníkem byl Vojtěch Filip, jenž byl pragmatikem a v případě úspěchu by opět poměry výrazně v KSČM neměnil. Při vyhlášení výsledků Grebeníček prohlásil, že výsledky voleb napověděly, že už má připraveného zdatného nástupce. Sjezd tedy skončil zklamáním reformátorů kolem Miroslava Ransdorfa. Přesto i v případě úspěchu reformátorů by modernizace strany nebyla nikterak dramatická. Sjezd odmítnul změny ve stanovách strany. Na sjezdu zaznělo vymezení komunistů vůči ČSSD a možnost případného vstupu KSČM do vlády. ČSSD dle KSČM nedokázala zkrotit kapitalismus, který se vymyká společenské kontrole a to musí KSČM napravit.¹⁰² Sjezd tedy nakonec upevnil dosavadní programové směřování strany a nenaznačil, že by se do budoucna měly odehrávat nějaké dramatické změny.

V říjnu roku 2005 na post předsedy rezignoval Miroslav Grebeníček, jenž byl v čele KSČM nahrazený Vojtěchem Filipem. Řada straníků si na postu předsedy přála změnu již před parlamentními volbami. Nový předseda by mohl výrazným způsobem změnit

¹⁰⁰ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 191.

¹⁰¹ *Sjezdy KSČM* [online]. kscm.cz, [cit. 4. března 2015]. Dostupné na <<https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm>>.

¹⁰² *Grebeníček vyhrál, dál vede komunisty* [online]. idnes.cz, 16. května 2004 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/grebenicek-vyhral-dal-vede-komunisty-dsb-/domaci.aspx?c=A040515_102054_domaci_mhk>.

směřování strany. Nicméně Filip postupoval pragmaticky a navíc byl zavázán posledním sjezdem, proto se držel stranické linie a dramatické změny se uvnitř strany nekonaly. Straně se opět povedlo důstojně zvládnout volby do poslanecké sněmovny parlamentu ČR. Pro ostatní strany byl Filip v čele KSČM přece jenom lepší osobou pro vyjednávání, protože nebyl spjat s minulým totalitním režimem.¹⁰³ Důkazem toho, že se jednalo o lépe přijatelného předsedu KSČM ostatními stranami, svědčil fakt, že po volbách 2002 byl Filip zvolen místopředsedou poslanecké sněmovny.

Sedmý sjezd strany se konal v květnu roku 2008 v Hradci Králové a Vojtěch Filip byl nakonec znovu zvolen předsedou strany na další čtyři roky.¹⁰⁴ Hlavním Filipovým protikandidátem byl Stanislav Grospič, který patří v rámci KSČM do radikální neostalinistické frakce společně s Martou Semelovou, Václavem Exnerem a jedním z hlavních ideologů strany Pavlem Degřarem.¹⁰⁵ Filipovi se povedlo uspět ve volbě již v prvním kole, ale Stanislav Grospič získal 70 z 275 hlasů. Ve svém projevu kritizoval současné vedení především za to, že se strana přibližuje svou politikou ČSSD a pokud se nebude držet své tradiční politiky, tak by mohla být marginalizována. Pro další období si sjezd vytyčil především priority v oblasti posílení strany při správě země. Konkrétně se jednalo o úspěšné zvládnutí krajských voleb v roce 2008 a vytvoření možných koalic především s ČSSD. Obzvláště Jiří Paroubek, tehdejší předseda ČSSD, byl této spolupráci nakloněn. Filip ale zdůrazňoval, že KSČM nebude v podřízené roli, ale bude působit jako nezávislá politická strana. V rámci sjezdu bylo také přijato usnesení proti umístění radarové základny na území ČR.¹⁰⁶

Jelikož strana opět zvládla podle očekávání všechny volby, tak se osmý sjezd strany konal opět za čtyři roky. Tentokrát v květnu roku 2012 v Liberci. Vojtěch Filip byl zvolen předsedou ve druhém kole téměř 60 % hlasů. Nakonec uspěl nad svým největším protikandidátem a kritikem Stanislav Grospičem z křídla neostalinistů. Ten kritizoval Filipa především za to, že se z programu strany začaly vytrácet dlouhodobé vize. KSČM dle něj pouze bezhlavě kritizovala vládní politiku a dostatečně nenabízela ke kapitalismu možnou alternativu v podobě socialismu pro 21. století. Především pro konzervativní straníky byl

¹⁰³ DOLEJŠÍ, Václav. *Grebeniček chce odejít z čela KSČM* [online]. idnes.cz, 12. září 2005 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/grebenicek-chce-odejit-z-cela-kscm-dqx-domaci.aspx?c=A050911_222423_domaci_ad>.

¹⁰⁴ *Sjezdy KSČM* [online]. kscm.cz, [cit. 4. března 2015]. Dostupné na <<https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm>>.

¹⁰⁵ DRDA, DUDEK: *Kdo ve stín...*, s. 65-66.

¹⁰⁶ POBOŘILOVÁ, Adéla. *Filip: KSČM chce posílit vliv strany na správu země* [online]. ceskatelevize.cz, 18. května 2008 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/15441-filip-kscm-chce-posilit-vliv-strany-na-spravu-zeme/>>.

Grospič kandidátem číslo jedna. Konzervativní politici považují minulý režim a čtyřicetiletou vládu strany za stabilní a prosperující období. I přes konečné zvolení Filipa sjezd přijal nové programové dokumenty. Socialismus pro 21. století s podtitulem Nový svět je možný. Nový předseda Filip predikoval revoluční změny ve společnosti, protože kapitalismus vyčerpал své možnosti a začal degenerovat. Zde viděl Filip možnost pro KSČM, aby poskytovala více alternativy k současnému systému.¹⁰⁷ Celkově se Filip, přes neúplně přesvědčivé vítězství ve volbě předsedy, snažil uklidnit konzervativní straníky, kteří deklarovali podporu spíše Stanislavu Grospičovi. Sjezd prokázal, že ve straně panují vnitrostranické spory o roli komunistů v politickém systému ČR. Navenek přesto strana působí konsolidovaným dojmem a podařilo se jí zvládnout i další volby, proto další sjezd se s největší pravděpodobností bude konat v roce 2016. Tento sjezd výrazně napoví, zda křídlo kolem Stanislava Grospiče posílilo nebo oslabilo.

Celkově je pro období po roce 1993 charakteristické, že KSČM se stabilizovala a dlouhodobě se profiluje na kritice současného polistopadového režimu. Svou pozici vidí na levém okraji stranického spektra a profiluje se jako levicovější alternativa k ČSSD. Strana neprovedla výraznější vnitrostranické reformy a nadále prosazuje lehce modifikované komunistické ideje v 21. století.¹⁰⁸ Program strany si uchoval výrazný populistický nádech a strana v něm odmítá kapitalismus. Na druhou stranu je nutné zachovat různorodost vlastnických forem s tím, že je potřeba vybudovat rozsáhlý státní sektor. Systém, jenž KSČM nabízí, by neměl být založen na vykořisťování sociálně slabých vrstev. Na tuto vrstvu voličů je KSČM zaměřena, protože tvoří významnou část jejího elektorátu. Strana deklaruje, že chce vybudovat moderní socialistickou společnost a výrazně navýšit sociální práva občanů, jimiž budou v rámci nového systému disponovat.¹⁰⁹ Je potřeba konstatovat, že KSČM v současnosti nepředstavuje bezprostřední hrozbu české demokracii. Strana se snaží definovat moderní socialistickou společnost co nejvážněji, aby nedala příležitost ostatním stranám podat stížnost k ústavnímu soudu pro porušování platné legislativy a Listiny základních práv a svobod. Straně by hrozilo pozastavení činnosti nebo její zákaz. Občas se objeví na veřejnosti některé kontroverzní výroky jako v případě poslankyně Marty Semelové, jež velebí Klementa Gottwalda. Několikrát vystoupila u jeho hrobu k příležitosti výročí Vítězného února. Dle Semelové „*V únoru 1948 započalo nejúspěšnější období v našich dějinách: období*

¹⁰⁷ Filip obhájil post předsedy KSČM, na sjezdu věstil revoluční změny [online]. idnes.cz, 19. května 2012 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/kscm-voli-predsedu-a-slibuje-socialismus-pro-21-stoleti-plu-domaci.aspx?c=A120519_100018_domaci_jan>.

¹⁰⁸ PŠEJA: *Stranický...*, s. 107-109.

¹⁰⁹ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 192.

*socialismu.*¹¹⁰ Dalším kontroverzním výrokiem byl výrok tehdejšího místopředsedy KSČM Zdeňka Klanici. Ten tvrdil, že „*K. Gottwald byl skutečným vlastencem, skutečným bojovníkem za práva chudiny.*“¹¹¹ Mohl bych pokračovat i dále, ale to není nezbytné. Tyto výroky dodávají straně určitý antisystémový nádech a vzbuzují u většiny společnosti především udivení a někdy i strach. Stranické vedení se ale směrem k veřejnosti snaží situaci napravit a hovoří o tom, že se nejedná o oficiální stanovisko KSČM a politika strany je vedená v současnosti zcela jinak.

Na tomto místě je nutné poznamenat, že straně by výrazně prospěla stranická reforma. Poté by mohla rozšířit elektorát o nové vrstvy společnosti a nebýt pouze protestní stranou v rámci centrální úrovně politiky. Pomocí metod politického marketingu by to nebylo nemožné. Na druhou stranu může být problémem, že strana si vytvořila po roce 1993 svou tradiční značku a tu nebude lehké změnit v době, kdy na levici je KSČM největším soupeřem ČSSD, protože ta se profiluje jako moderní sociálnědemokratická strana. Členská základna strany je velmi konzervativní a o rozsáhlé reformy nestojí. Důkazem toho je výše předložené vnitrostranické směřování strany.

2. 2. Postavení KSČM v centrálním stranickém systému dle Sartoriho typologie stranických systémů

Komunistům se tedy povedlo stranu zachovat a mohli se účastnit parlamentních voleb v rámci nového politického režimu. Stejně jako ostatní politické strany zažila KSČM svobodné volby, jež měly odhalit, jak si strana stojí u společnosti. Zpětně můžeme říci, že se straně taktika ústupu vyplatila, protože se mohla zapojit v rámci nového režimu do soutěže o politické mandáty. Taktika ústupu a vstřícnost v rámci jednání u kulatých stolů s OF se komunistům vyplatila, protože získali legitimitu pro setrvání v politickém systému ČR. Strana si v rámci centrálního stranického systému nového režimu vybudovala specifickou pozici. Níže se zaměřím na postavení strany ve stranickém systému optikou typologie stranických systémů od Giovanniho Sartoriho.

Nyní se podívejme níže na tabulku číslo dva, která nám umožňuje spatřit vývoj volebních výsledků komunistické strany v rámci voleb do dolní komory parlamentu ČR.

¹¹⁰ Analýza možnosti pozastavení činnosti Komunistické strany Čech a Moravy [online]. mvčr.cz, [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <www.mvcr.cz/.../analyza-moznosti-pozastaveni-cinnosti-komunisticke-strany-cech-a-moravy.aspx>.

¹¹¹ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 265.

Tabulka 2: Výsledky komunistické strany v rámci voleb do dolní komory parlamentu ČR

strana	rok	komora	zisk %	hlasy zisk	platné hlasy celkem	mandáty	umístění
KSČ	1990	ČNR	13,24%	954 690	7 211 047	32	2
Levý blok ¹	1992	ČNR	14,05%	909 490	6 473 250	35	2
KSČM	1996	PS	10,33%	626 136	6 059 215	22	3
KSČM	1998	PS	11,03%	658 550	5 969 505	24	3
KSČM	2002	PS	18,51%	882 653	4 768 006	41	3
KSČM	2006	PS	12,81%	685 328	5 348 976	26	3
KSČM	2010	PS	11,27%	589 765	5 230 859	26	4
KSČM	2013	PS	14,91%	741 044	4 969 984	33	3

Vysvětlivky:

PS: poslanecká

sněmovna

ČNR: Česká národní

rada

1 - Jedná se o volební koalici KSČM a DL

Zdroj: volby.cz

Na základě tabulky můžeme konstatovat, že se KSČM daří dlouhodobě získávat slušný počet mandátů ve volbách do poslanecké sněmovny parlamentu ČR. Dále je nutné zdůraznit, že se straně povedlo usadit v rámci dolní komory parlamentu a získala v listopadovém režimu slušnou podporu části české společnosti. Z minulé podkapitoly víme, že se stranu nepovedlo reformovat a k současnému režimu stojí spíše v opozici. Na druhé straně se KSČM chce chovat státotvorně a prosazovat v ad hoc koalicích ty body svého programu, kde strana najde programovou shodu s ostatními subjekty.

Po prvních volbách v roce 1990 měl stranický systém dle Sartoriho typologie rysy atomizovaného pluralismu. Je potřeba uvést, že se jednalo o období tranzice. Pro toto období je typické, že stranický systém nebyl konsolidován. Nešlo ještě určit budoucí vzorce a vztahy mezi stranami a předvídat fungování stranického systému. Jedinou relevantní štěpnou linií v těchto volbách byl tak nedemokratický režim samotný.¹¹² Zde stálo OF s ostatními subjekty podporující demokracii proti nedemokratické KSČ.

KSČ sice ve volbách prohrála, ale velkým úspěchem pro komunistickou stranu byl zisk 32 mandátů, protože se jí povedlo získat reprezentaci v novém režimu. V parlamentu strana mohla reprezentovat své zájmy a názory. Straně byla přesto vymezena striktní opoziční role a žádné strany nechtěly s touto formací jednat, pokud to nebylo nezbytně nutné. V této době měla strana nulový koaliční potenciál, ale disponovala vyděračským potenciálem,

¹¹² HANÁČEK, Vladimír. *Typologizace českého stranického systému po roce 1989* [online]. e-Polis.cz, 21. října 2010 [cit. 7. března 2015]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/clanek/typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>>.

protože dovedla ovlivnit stranickou soutěž ve volbách. Již touto dobou začala strana zaujímat antisystémové postavení v rámci rodícího se stranického systému. Navíc řada lidí se domnívala, že měla být strana zakázána.¹¹³ Ale to je hodně normativní pohled na věc. Objektivně je nutné konstatovat, že zákaz strany byl složitý, protože komunisté spolupracovali na předání moci a prokázali jistou státopornost.

Druhé volby v roce 1992 se konaly opět v období tranzice. Charakter režimu zde byl již demokratický, proto důležitější úlohu začala hrát socioekonomická štěpná linie. Strany se začaly profilovat jako levicové a pravicové. Lidé necítili k levici takovou důvěru jako k pravici. Často byli strašeni návratem komunistů k moci, proto získala převahu v zemi pravice, která utvořila pravicovou vládu.¹¹⁴ Volby přinesly mandát osmi politickým stranám. I tato skutečnost dokazuje, že vazby ve stranickém systému ještě nebyly vytvořeny.

Na levici byla tou dobou již přejmenovaná KSČ na KSČM nejsilnější politickou stranou a disponovala po volbách 35 mandáty. Byla jednou tak silnější jak ČSSD. Podobný byl vývoj i v ostatních zemích, kde se zhroutil komunismus. Zde se však strany transformovaly na sociálně demokratické strany, čímž se distancovaly od svojí minulosti. Podobná transformace v případě KSČM nenastala.¹¹⁵ KSČM byla i po těchto volbách stranou bez koaličního potencionálu a ostatní subjekty s ní odmítaly spolupracovat. Strana ale opět měla vyděračský potencionál, protože v rámci volební soutěže se proti ní ostatní strany vymezovaly. ČSSD pochopila, že pokud chce výrazněji na levici uspět, tak se musí jednoznačně vymezit vůči spolupráci s KSČM. Proto bylo přijato Hradecké usnesení v roce 1993 potvrzené Bohumínským usnesením z roku 1995. Jedná se o dokument, jenž vylučuje politickou spolupráci ČSSD s KSČM. Text se tehdy vztahoval na tuto spolupráci všeobecně a ne pouze na celostátní úroveň politiky.¹¹⁶ I během tohoto období byl potvrzen antisystémový charakter KSČM.

Velmi kontroverzní je další typologizace strany v rámci antisystémových stran dle Sartoriho. Jak jsem zdůraznil v teoretické části práce, tak mezi jednotlivými typy stran nelze přesně vymezit hranice a k jednotlivým stranám neexistují přesná kritéria. KSČM se nesnažila aktivně brojit proti novému režimu a podnikat nějaké revoluční opatření. Spíše zvolila defenzivní taktiku a snažila se vytvořit si své místo ve stranickém systému, proto se nejedná o extremistickou stranu. Strana operovala na levém okraji stranického spektra a její

¹¹³ DRDA, DUDEK: *Kdo ve stín...*, s. 90-91.

¹¹⁴ LOUŽEK, Marek. *Byly koaliční vlády málo pravicové?* [online]. revuepolitika.cz, 20. června 2001 [cit. 7. března 2015]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1094/byly-koalici-vlady-malo-pravicove>>.

¹¹⁵ HLOUŠEK, KOPEČEK: *Politické...*, s. 67-69.

¹¹⁶ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 267.

program se podobal hodně programu KSČ. Přesto v něm některé změny byly provedeny a poskytoval straně širší ideologické ukotvení. Alespoň formálně se změnil postoj strany k některým tématům. To by nahrávalo extrémní straně, tak jak ji vidí Sartori. Na druhé straně KSČM operovala sice na levém okraji stranického spektra, ale byla významně ostrakizována veřejností. Většina společnosti ji nepovažovala za legitimního aktéra v politickém systému s výjimkou voličů KSČM. Ostatní strany KSČM dle vůle svých voličů ostrakizovaly v rámci stranického systému. V této fázi se i dle Daniela Kunštáta KSČM pohybovala někde mezi stranou izolovanou a extrémní dle Sartoriho typologie antisystémových stran.¹¹⁷

Volbami 1996 byla dokončena tranzice. Od této doby můžeme analyzovat stranický systém dle Sartoriho typologie. Formát systému byl na hranici mezi omezeným a extrémním pluralismem. Typ systému měl blíže polarizovanému pluralismu. Nicméně je potřeba zdůraznit, že stranický systém přesně neodpovídá Sartorimu pojetí polarizovaného pluralismu. Hlavním problémem je obsazení středu systému, protože ten zůstává v podstatě prázdný. Tím pádem nedochází k posilování obou krajních pólů systému, na kterých jsou antisystémové strany. Sartori naopak očekával posílení těchto obou krajů stranického spektra.

Do poslanecké sněmovny se v těchto volbách dostalo šest subjektů, které byly relevantní. KSČM získala 22 mandátů, přesto ale dokázala v rámci systému ovlivnit směr soutěže, proto zůstala i nadále relevantní formací. Koaliční potenciál strany byl však nulový. Na levici touto dobou byla výrazně silnější ČSSD, která získala ve volbách 61 mandátů a stávala se hegemonek na levici. ČSSD pomohlo vymezení vůči KSČM a byla téměř dvakrát tak silnější a u společnosti podstatně oblíbenější. Na druhou stranu musela spolupracovat se subjekty umístěnými ve středu a v pravé části politického spektra. V porovnání s ostatními státy východní Evropy můžeme říct, že nedošlo k transformaci komunistické strany na sociálně demokratickou stranu a nestala se hegemonek na levici.¹¹⁸ Levici se tak utvářely dva póly. Na levém okraji KSČM a ČSSD napravo od ní. Silnější pól utvořila ČSSD a slabší pól KSČM. Strana zůstala i nadále antisystémovým aktérem někde mezi izolovanou a extrémní stranou dle Sartoriho typologie antisystémových stran.

Další parlamentní volby se konaly v roce 1998. Tentokrát po skandálech předchozí středopravicové vlády se KSČM povedlo získat 24 mandátů a opět si tak udržela relevantní postavení v rámci stranického systému. Ostatní subjekty se vůči komunistům opět vymezovaly v rámci stranické soutěže. Koaliční potenciál strany byl však i nadále nulový.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 256.

¹¹⁸ HLOUŠEK, Vít. Seeking a type: The Czech party system after 1989. *Politics in central Europe*, 2010, roč. 6, č. 1, s. 95-103.

ČSSD upevnila své postavení hegemonu na levici. Vzhledem k vymezování vůči KSČM musela hledat své koaliční partnery směrem napravo. Nakonec díky opoziční smlouvě s pravicovou ODS vznikla jednobarevná menšinová vláda ČSSD. Můžeme konstatovat, že opoziční pozice KSČM a její ostrakizace ze strany ostatních subjektů způsobila výraznou krizi koaličních formulí.¹¹⁹ Pozice KSČM byla i tak nadále antisystémová na pomezí extrémní a izolované strany.

Ve stranickém systému bylo pět subjektů a na pravém okraji stranického spektra zmizela z dolní komory krajně pravicová SPR-RSČ. V tomto případě vykazoval stranický systém znaky spíše formátu omezeného pluralismu a typu jak umírněného, tak polarizovaného pluralismu. V systému byla přítomna relevantní antisystémová KSČM. Sartori v rámci umírněného pluralismu nepočítá s přítomností relevantních antisystémových stran. Antisystémové strany jsou spíše charakteristické pro polarizovaný pluralismus.¹²⁰ Sartoriho typologie je v tomto případě pouze vodítkem a v praxi se přesně nehodí na český stranický systém.

Tentokrát vydržela vláda vládnout celé volební období a další volby do dolní komory parlamentu se uskutečnily až v roce 2002. KSČM ve volbách získala 41 mandátů a výrazně si polepšila. Mezi hlavní faktor úspěchu patří to, že lidé byli nespokojeni s opoziční smlouvou uzavřenou mezi ODS a ČSSD a chtěli tak svým hlasem ve volbách tyto strany potrestat. KSČM z opoziční role byla tak vhodným adeptem pro sbírání protestních hlasů v rámci stranického systému. Nebyla totiž zatížena odpovědností za korupční skandály vlády. Navzdory úspěchu ve volbách měla strana nadále nulový koaliční potencionál, ale opět dovedla ovlivnit směr stranické soutěže, protože se vůči ní ostatní strany vymezovaly. KSČM tak zůstávala i po volbách antisystémovým aktérem někde mezi stranou extrémní a izolovanou. ČSSD se podařilo ve volbách posílit a upevnila si pozici hegemonu na levici. Opět nebylo možné utvořit koalici s KSČM, jež byla i nadále ostrakizována v rámci stranického systému. Nakonec vznikla poměrně programově neblízká koalice mezi ČSSD, KDU-ČSL a ES-DEU.¹²¹ Víceméně tedy pozice KSČM zůstala i nadále nezměněná v rámci stranického systému. Přesto, kdyby spolu spolupracovaly ČSSD a KSČM, dovedly by vytvořit levicovou vládu. ČSSD se ale v tomto případě držela Bohumínského usnesení. Přesto

¹¹⁹ STRMISKA, Maxmilián. Český stranický systém v letech 1998-2006. In DANČÁK, Břetislav, HLOUŠEK, Vít (eds). *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 91-95.

¹²⁰ HANÁČEK, Vladimír. *Typologizace českého stranického systému po roce 1989* [online]. e-Polis.cz, 21. října 2010 [cit. 8. března 2015]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/clanek/typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>>.

¹²¹ FIALA, Petr. *Parlamentní volby 2002: předběžná analýza*. *Proglas*, 2002, roč. 13, č. 6-7, s. 12-13.

KSČM chtěla podporovat v ad hoc koalicih zákony, jež měly blízko k jejímu programu a chovat se státotvorně.

Diametrálně odlišná situace nastala s nástupem vlády Jiřího Paroubka v roce 2005. Nový předseda ČSSD sice zachoval minulý koaliční půdorys. V praxi, ale začal častěji využívat KSČM pro prosazování legislativy. Vznikla skrytá legislativní koalice mezi ČSSD a KSČM. Můžeme říci, že zde byla do jisté míry prolomena antisystémová pozice strany ve stranickém systému. V čele KSČM již nebyl Grebeníček, ale Vojtěch Filip. To do jisté míry napomohlo jednání a pragmatizmu ze strany ČSSD a KSČM.¹²² Pro KSČM to byla vhodná příležitost pro získání další legitimacy v rámci politického systému ČR. ČSSD v tomto případě porušila Bohumínské usnesení, jež se vztahuje na politickou spolupráci mezi KSČM a ČSSD. Usnesení proto bylo dezinterpretováno v tom smyslu, že ČSSD nevytvoří vládní koalici s KSČM na celostátní úrovni.¹²³ Nicméně vedení ČSSD se snažilo ponechat volný prostor pro možnost utvoření menšinové vlády ČSSD s podporou KSČM. Spolupráce s KSČM na krajské a komunální úrovni měla být tolerována.

Z pohledu Sartoriho typologie stranických systémů měl typ stranického systému znaky jak umírněného, tak polarizovaného pluralismu. Formát systému vykazoval znaky omezeného pluralismu. Výrazně zde byla chováním ČSSD a KSČM zpochybněna role KSČM jakožto antisystémové strany, jelikož byla do jisté míry prolomena izolace této strany ze strany ČSSD. Bohumínské usnesení, ale nebylo zrušeno, pouze bylo interpretováno tak, že byla vyloučena koalice s KSČM na nejvyšší vládní úrovni. Z hlediska legislativní koalice se jedná o racionální postup, protože strany jsou si programově blízké. Vzhledem k těmto interakcím můžeme hovořit spíše o extrémní straně od roku 2005, tak jak ji vymezil Sartori.¹²⁴ Pozice KSČM zůstala sice formálně opoziční, ale došlo k významné změně v oblasti interakcí s ČSSD. KSČM postupovala v tomto období pragmaticky.

Další volby do dolní komory se uskutečnily v roce 2006. KSČM v nich získala 26 mandátů a byla jí přisouzena opoziční role. Strana zaujala nadále opoziční postavení s téměř nulovým koaličním potencionálem. Jiří Paroubek se před volbami přikláněl spíše k variantě vytvoření koalice se středovými stranami, než možností vytvoření menšinové vlády ČSSD podporovanou KSČM. Přesto KSČM zůstal vyděračský potencionál a dovedla ovlivnit stranickou soutěž.¹²⁵

¹²² DRDA, DUDEK: *Kdo ve stín...*, s. 84.

¹²³ CHARVÁT, Jakub. *Bohumínské usnesení – co to je, k čemu bylo a je* [online]. Listy.cz, 2013 [cit. 9. března 2015]. Dostupné na <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=136&clanek=061308>>.

¹²⁴ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 256.

¹²⁵ STRMISKA: *Český stranický...*, s. 92-96.

Nakonec volby skončily patem a ČSSD se pokoušela KSČM využít pro podporu menšinové vlády společně s KDU-ČSL. Tehdejší předseda strany Miroslav Kalousek si tuto spolupráci dovedl představit. Nakonec byl ale stranou pro formování této alternativy odvolán. Nadále můžeme tedy hovořit o ostrakizaci KSČM v rámci stranického systému ze strany ostatních aktérů.¹²⁶ KSČM byla spíše extrémní antisystémovou stranou v rámci českého stranického systému. Hegemonem na levici zůstala opět ČSSD, jež tvořila hlavní pól. Vedlejším pólem poté byli komunisté. Typ stranického systému měl opět znaky jak umírněného, tak polarizovaného pluralismu a formát systému naplňoval omezený pluralismus. Ve stranickém systému byla opět přítomna relevantní antisystémová KSČM, protože se výrazně nezvýšil její koaliční potencionál. Dalo se očekávat, že k prolomení ostrakizace KSČM na centrální úrovni mělo dojít od ČSSD. Přesto řada straníků si i nadále nedokázala představit spolupráci s tímto subjektem.

Ve volbách roku 2010 získala KSČM celkem 26 mandátů. Opět měla strana téměř nulový koaliční potencionál, přesto dovedla opět ovlivnit stranickou soutěž, když zejména pravicové strany v předvolební kampani strašily návratem komunistů k moci. Strana měla určitý vyděračský potencionál. Pro ČSSD nebyla menšinová vláda s podporou komunistů nejpreferovanější variantou. Jiří Paroubek preferoval vládu ČSSD s menšími pravostředovými stranami. Menšinová vláda ČSSD s podporou KSČM tak byla až druhá varianta, jak zdůrazňuje i Jiří Pehe.¹²⁷ Vzhledem ke zvažování této varianty můžeme stranu opět považovat za extrémní antisystémovou stranu. Hegemonem na levici i nadále zůstala ČSSD, jež byla nejsilnější stranou v rámci stranického systému. Vládu přesto nakonec utvořily středopracivé strany. Stranický systém naplňoval svým typem znaky jak umírněného tak polarizovaného pluralismu a svým formátem se jednalo o omezený pluralismus.¹²⁸ V systému byla opět přítomna relevantní antisystémová KSČM.

V předčasných volbách 2013 získala KSČM 33 mandátů. Její koaliční potencionál nebyl opět nikterak vysoký. Předseda ČSSD Bohuslav Sobotka před volbami prohlásil, že ČSSD dává přednost vládnout v koalici se středovými stranami. V případě KSČM prohlásil, že on sám nesouhlasí s jakoukoli spoluprací s KSČM. Jedinou variantou spolupráce, o které se často ve straně hovoří je možnost utvořit menšinovou vládu ČSSD s podporou

¹²⁶ HAVLÍK, Vlastimil. Politické strany a jejich systém v letech 2006-2010. In BALÍK, Stanislav (eds). *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 14.

¹²⁷ PEHE, Jiří. *Je menšinová vláda ČSSD s podporou KSČM nebezpečím?* [online]. Denikreferendum.cz, 22. března 2010 [cit. 8. března 2015]. Dostupné na <<http://denikreferendum.cz/clanek/2460-je-mensinova-vlada-cssd-s-podporou-kscm-nebezpecim>>.

¹²⁸ HAVLÍK: Politické stra..., s. 27-31.

komunistů.¹²⁹ Zejména ODS se v rámci volební soutěže vymezovala vůči ČSSD a KSČM a jejich potencionálnímu návratu k moci. Stranám se však tímto mobilizovat elektorát nepovedlo. KSČM tedy měla určitý vyděračský potencionál. V rámci povolebních vyjednávání nakonec utvořila vládu ČSSD s ostatními středovými stranami. KSČM opět zůstala extrémní antisystémovou stranou ve stranickém systému. Do parlamentu se tentokrát dostalo sedm subjektů. Z toho důvodu se formát systému blížil spíše extrémnímu pluralismu. Typ systému vykazoval opět znaky, jak polarizovaného, tak umírněného pluralismu. V systému však byla přítomna ještě jedna antisystémová strana v podobě Úsvitu. Jedná se o stranu z pravé části politického spektra.¹³⁰ I přes operování dvou antisystémových stran nemůžeme hovořit o tom, že by měl být systém zničen ze strany těchto subjektů. Nejedná o strany extrémistické, proto hrozba vůči demokracii není bezprostřední.

Celkově můžeme konstatovat, že se v případě KSČM jedná na celostátní úrovni o antisystémový subjekt. V 90. letech byla KSČM někde mezi izolovanou a extrémní stranou. V poslední dekádě byla však prolomena bariéra vůči straně zejména od ČSSD a řada straníků z tábora sociální demokracie, si dovede představit spolupráci s KSČM na úrovni menšinové vlády ČSSD s podporou KSČM. Proto je lepší v poslední dekádě hovořit spíše o straně extrémní. Přesto pozice KSČM zůstává antisystémová a její tradiční místo je v opozici. Díky tomu strana získává řadu protestních hlasů od nespokojených voličů. Na zvážení stranického vedení je, zda by nebylo lepší stranu transformovat tak, aby mohla participovat na vládě jako ostatní subjekty. Tím pádem by se výrazně zvýšil její koaliční potencionál a přestala by blokovat vytváření koalic. Tento vývoj je však spíše nepravděpodobný, protože ve straně je stále mnoho konzervativních straníků, kterým je blíže nedemokratický režim. Nadále se tedy dá očekávat zachování spíše nulového koaličního potencionálu. Na druhou stranu zejména ODS a pravicové strany se vůči KSČM stále vymezují, proto strana nadále ovlivňuje směr stranické soutěže a má nadále vyděračský potencionál. KSČM můžeme na základě typologie stranických systémů Giovanni Sartoriho považovat za relevantní antisystémovou stranu v rámci centrálního stranického systému ČR.

Elektorát KSČM se skládá ze dvou třetin z voličů, jež jsou spíše orientovaní nedemokraticky. Třetina voličů strany by si na druhou stranu nedovedla představit jiné, než

¹²⁹ KALHAUSOVÁ, Vendula. *Politologové: Horší než opoziční smlouva? Menšinová vláda ČSSD podpořená komunisty* [online]. Tyden.cz, 11. března 2013 [cit. 8. března 2015]. Dostupné na <http://mediamania.tyden.cz/rubriky/domaci/horsi-nez-oposmlouva-vlada-cssd-podporena-kscm_263774.html>.

¹³⁰ DRAHOKOUPIL, Štěpán. *Volby 2013: dekonsolidace stranického systému a vzestup anti-politiky* [online]. Boell.org, 21. prosince 2013 [cit. 8. března 2015]. Dostupné na <<http://cz.boell.org/cs/2014/07/08/volby-2013-dekonsolidace-stranickeho-systemu-vzestup-anti-politiky>>.

demokratické uspořádání. To vyplývá z průzkumu konaného v roce 2010.¹³¹ Na druhou stranu je potřeba dodat, že elektorát strany stárne a za 10 let by strana mohla začít výrazně oslabovat a mít problém překonat pěti procentní uzavírací klauzuli, proto se jeví z dlouhodobého hlediska změna značky strany jako nezbytná, pokud si chce KSČM zachovat relevanci v rámci stranického systému.¹³² Na celostátní úrovni však KSČM zůstává nadále antisystémovým aktérem a drží se své stabilní konzervativní značky, protože jí přinesla úspěch v novém režimu.

2. 3. KSČM ve volbách do krajských zastupitelstev a její postavení ve stranických systémech krajů dle Sartoriho typologie stranických systémů

Na celostátní úrovni je KSČM v poslední dekádě ve stranickém systému spíše antisystémovou extrémní stranou. Na druhou stranu už nelze mluvit o tom, že by byla strana izolovaná, protože zejména v ČSSD se objevují hlasy, jež si přejí politickou spolupráci s KSČM. Přijatelnou se jeví menšinová vláda ČSSD podporovaná KSČM. Přesto vedení ČSSD mluví o tom, že to je až druhá varianta v případě, že se straně nepovede utvořit vládu se středovými stranami. Přírozenějším partnerem pro ČSSD jsou tak nadále na centrální politické úrovni středoprávní strany. Programově jsou si ale sociální demokraté blíže s KSČM. V ČSSD je nadále zachováno Bohumínské usnesení z roku 1995. Usnesení bylo dezinterpretováno pouze na centrální úroveň politiky v tom smyslu, že nevznikne vládní koalice s KSČM. Politická spolupráce je tedy podle současné interpretace ČSSD s KSČM možná. Téměř žádný ze sociálních demokratů si však ve veřejných prohlášeních nedovede představit, že by KSČM měla participovat přímo na vládě a mít v ní svoje ministry.¹³³ Podívejme se tedy nyní blíže na krajskou úroveň politiky, protože zde má ČSSD volné ruce pro spolupráci s KSČM. Neplatí zde totiž Bohumínské usnesení. Vzhledem k tomu se dá očekávat, že KSČM byla postupně na krajské úrovni zapojena do procesu vládnutí vzhledem k programové blízkosti s ČSSD.

KSČM neprošla transformací v sociálně demokratickou stranu a stále v ní je řada straníků, kteří s nostalgií vzpomínají na minulý režim. Na druhou stranu strana nepředstavuje

¹³¹ KUNŠTÁT: *Za rudou...*, s. 277-278.

¹³² LINEK, Lukáš. Kdy vymřou voliči KSČM? K věkové struktuře elektorátu KSČM. *Politologický časopis*, 2008, roč. 15, č. 4, s. 330-332.

¹³³ *ČSSD bude o koalicích vyjednávat hlavně s KSČM a KDU-ČSL* [online]. E15.cz, 13. října 2013 [cit. 9. března 2015]. Dostupné na <<http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/cssd-bude-o-koalicich-vyjednavat-hlavne-s-kscm-a-kdu-csl-922819>>.

bezprostřední hrozbu pro politický systém ČR. Navíc krajská zastupitelstva nekontrolují ozbrojené složky. Ty kontroluje centrální vláda a účast KSČM v ní je vyloučena vzhledem k nulovému koaličnímu potencionálu strany. Podívejme se nyní, jak si strana stojí v rámci voleb do krajských zastupitelstev a zda je i zde antisystémovým subjektem nebo na této úrovni došlo k zásadnímu posunu.

Tabulka 3: KSČM a volby do krajských zastupitelstev

rok	orgán	zisk %	hlasy zisk	platné hlasy celkem	mandáty	umístění
2000	KZ	23,85%	496 688	2 349 124	161	3
2004	KZ	19,68%	416 807	2 117 443	157	2
2008	KZ	16,89%	438 024	2 913 642	114	3
2012	KZ	20,43%	538 953	2 637 115	182	2

KZ: krajská zastupitelstva

Zdroj: volby.cz

Můžeme konstatovat, že KSČM ve volbách do krajských zastupitelstev roku 2000 a 2004 získala dokonce více mandátů, než konkurenční ČSSD. To do jisté míry může být překvapující. Na druhé straně, jak víme, KSČM dovede posbírat velké množství protestních hlasů. Úspěchu strany napomohlo i to, že během tohoto období byla ČSSD ve vládě na celostátní úrovni, což jí zatěžovalo vládní zodpovědností. Nespokojení levicoví voliči tak přešli ke KSČM. Dalším bodem je relativní stabilita elektorátu strany, protože voliči jí podpořily i přes to, že se jednalo o krajské volby. Elektorát antisystémových stran vykazuje vyšší stabilitu.¹³⁴ V roce 2008 a 2012 se KSČM umístila až za konkurenční ČSSD. V obou případech sociální demokraté nebyli zatíženi vládní zodpovědností, což jim umožňovalo kritizovat vládu a nabízet alternativu vládní politiky pro levicové voliče. Proto v roce 2008 KSČM v počtu získaných mandátů oslabilo. Voleb se účastnilo více voličů a i přesto, že se straně zvýšil elektorát, tak to na lepší výsledek nestačilo. V roce 2012 se podařilo KSČM výrazně uspět i přesto, že skončila ve volbách druhá za ČSSD. Tento výrazný úspěch přinesl zajímavou otázku, zda ČSSD s KSČM utvoří vládní koalici na krajské úrovni. Současná interpretace Bohumínské usnesení vedením ČSSD tuto spolupráci umožňuje.¹³⁵ Podívejme se nyní blíže, jak se KSČM dařilo v jednotlivých krajích a zda se v nich podílela na vzniku vládních koalic ve všech konaných krajských volbách, nebo s ní ostatní subjekty odmítaly spolupracovat a ostrakizovaly ji i v rámci krajských stranických systémů.

¹³⁴ MAREŠ: Komunis..., s. 22-25.

¹³⁵ PEHE, Jirí. *Komunistický problém* [online]. Pehe.cz, prosinec 2012 [cit. 10. března 2015]. Dostupné na <<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/komunisticky-problem>>.

Tabulka 4: Zastoupení KSČM v jednotlivých krajích

kraj	mandáty a jejich počet v %			
	2000	2004	2008	2012
Středočeský	16/ 24,62%	14/ 21,54%	10/ 15,38%	19/ 29,23%
Jihočeský	12/ 21,82%	12/ 21,82%	10/ 18,18%	13/ 23,64%
Plzeňský	11/ 24,44%	10/ 22,22%	9/ 20,00%	12/ 26,67%
Karlovarský	12/ 26,67%	12/ 26,67%	8/ 17,78%	14/ 31,11%
Ústecký	18/ 32,73%	17/ 30,91%	12/ 21,82%	20/ 36,36%
Liberecký	9/ 20,00%	10/ 22,22%	8/ 17,78%	10/ 22,22%
Královehradecký	10/ 22,22%	8/ 17,78%	7/ 15,56%	11/ 24,44%
Pardubický	9/ 20,00%	9/ 20,00%	6/ 13,33%	11/ 24,44%
Vysočina	10/ 23,08%	11/ 24,44%	8/ 17,78%	11/ 24,44%
Jihomoravský	15/ 23,64%	14/ 21,54%	10/ 15,38%	16/ 24,62%
Olomouc	13/ 26,64%	15/ 27,27%	10/ 18,18%	16/ 29,09%
Zlínský	8/ 17,78%	8/ 17,78%	5/ 11,11%	9/ 20,00%
Moravskoslezský	18/ 27,69%	17/ 26,15%	11/ 16,92%	20/ 30,77%

Zdroj: volby.cz

Na základě tabulky můžeme konstatovat, že KSČM se daří získávat dlouhodobě solidní počet mandátů ve volbách do krajských zastupitelstev. Straně se povedlo v rámci krajských stranických systémů usadit. Nejmenší počet mandátů, který strana ve volbách do krajských zastupitelstev je pět mandátů v roce 2008 ve Zlínském kraji. Naopak nejvíce mandátů získala KSČM ve volbách 2012 v Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Povedlo se jí zde získat 20 mandátů. Můžeme konstatovat, že KSČM se dlouhodobě daří v Středočeském, Ústeckém, Jihomoravském, Olomouckém a Moravskoslezském kraji. V těchto krajích strana získává nejvíce mandátů. Naopak straně se tak dobře nedaří v Královehradeckém, Pardubickém a Zlínském kraji. Ve Zlínském kraji dosahuje nejhorších volebních výsledků ze všech krajů. Podívejme se nyní blíže, jak to u KSČM vypadá s jejím koaličním potenciálem v rámci krajských voleb.

Tabulka 5: Zastoupení KSČM v jednotlivých krajích

kraj	pozice KSČM v krajských stranických systémech po jednotlivých volbách			
	2000	2004	2008	2012
Středočeský	opozice	opozice	tolerance ČSSD	koalice s ČSSD
Jihočeský	opozice	opozice	opozice	koalice s ČSSD
Plzeňský	opozice	opozice	tolerance ČSSD	koalice s ČSSD
Karlovarský	opozice	opozice	koalice s ČSSD	koalice s ČSSD
Ústecký	opozice	opozice	opozice	koalice s ČSSD
Liberecký	opozice	opozice	tolerance ČSSD	opozice

Královehřeadecký	opozice	opozice	opozice	koalice s ČSSD
Pardubický	opozice	opozice	opozice	opozice
Vysočina	opozice	opozice	tolerance ČSSD	tolerance ČSSD
Jihomoravský	opozice	opozice	opozice	opozice
Olomouc	opozice	opozice	opozice	koalice s ČSSD
Zlínský	opozice	opozice	opozice	koalice s ČSSD
Moravskoslezský	opozice	opozice	koalice s ČSSD	koalice s ČSSD

Zdroj: Zpracováno na základě: Ryšavý, Dan. Diskuse k textu „Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004“. *Acta Politologica*, 2011, roč. 1, č. 3, s. 93–98. ŠVEC, Kamil. Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004. *Acta Politologica*, 2010, roč. 2, č. 2, s. 186-204. JIRÁČEK, Luděk. *Krajské koalice* [online]. Cevro.cz, 20. listopad 2012 [cit. 15. března 2015]. Dostupné na <http://www.cevro.cz/web_files/soubory/237072/14denik_19_2012.pdf>.

V krajských volbách 2000 a 2004 plnila KSČM v krajských stranických systémech především opoziční roli, protože s ní ostatní strany odmítly spolupracovat. Sociální demokraté měli programově ke KSČM nejbližší, ale nakonec se zapojili do koalic tvořených se středovými a pravicovými stranami. Vzhledem k tomu, že se ve volbách ČSSD umístila většinou za KSČM, tak nemohla koalice formovat z pozice nejsilnějšího politického subjektu. Ve volbách roku 2000 se ČSSD stala členem krajských koalic na Vysočině a dále v Jihočeském, Karlovarském, Ústeckém a Libereckém kraji.¹³⁶ Pozice KSČM byla po volbách stejná jako na celostátní úrovni, protože se ve všech 13 krajích jednalo o antisystémovou stranu. Ve většině krajů typ stranického systému vykazoval, jak znaky polarizovaného, tak umírněného pluralismu. Ve všech krajích formát systému naplňoval omezený pluralismus. KSČM byla relevantní stranou, protože dovedla ovlivnit směr volební soutěže. Její koaliční potenciál byl ale naopak nulový. Ve většině krajů byly stranické organizace na pomezí extrémní a izolované antisystémové strany dle typologie Givani Sartoriho.

Po volbách roku 2004 se ČSSD objevila ve čtyřech krajských koalicích konkrétně ve Zlínském, Karlovarském, Ústeckém a Libereckém kraji.¹³⁷ Z ČSSD se po volbách opět nestala nejsilnější politická strana, proto se koalice neformovala, ale spíše se na nich podílela. ČSSD opět nespolečně pracovala s KSČM. Díky tomu KSČM byla nadále v izolaci, protože s ní ostatní strany odmítaly spolupracovat. Krajské stranické organizace KSČM tedy byly nadále ve všech krajích považovány za antisystémové a měly nulový koaliční potenciál. Přesto dovedly ovlivnit směr stranické soutěže. Stejně jako na celostátní úrovni se vývoj KSČM v krajích pohyboval někde na pomezí extrémní a izolované strany. Většina krajských

¹³⁶ ŠVEC: Analýza voleb..., s. 196.

¹³⁷ Tamtéž, s. 198.

stranických systémů svým typem vykazovala jak znaky polarizovaného, tak umírněného pluralismu.

Změny na krajské úrovni nastaly po krajských volbách 2008. Určitým impulzem pro ně byly změny stranických vedení na centrální úrovni v ČSSD a KSČM. V ČSSD byl předsedou Jiří Paroubek, který jednu dobu využíval legislativní koalici ČSSD a KSČM pro prosazování zákonů v poslanecké sněmovně. Naopak v KSČM byl předsedou Vojtěch Filip, jenž byl pro vyjednávání s ostatními stranami důvěryhodnější než Miroslav Grebeníček. Směrování KSČM se přesto pod jeho vedením výrazně nezměnilo. Dezinterpretace Bohumínského usnesení ze strany ČSSD a spolupráce z roku 2005 se tedy mohly výrazně podepsat na vztazích mezi ČSSD a KSČM na krajské úrovni. Záleželo jen na krajských politicích, zda budou s KSČM spolupracovat či nikoliv. Na centrální úrovni nakonec ČSSD nadále vylučovala koalici s KSČM a první možností vždy bylo uzavření koalice s pravostředovými stranami. Teprve druhou možností byla menšinová vláda ČSSD podporovaná KSČM. Z programového hlediska by se jednalo o racionální spolupráci mezi ČSSD a KSČM. Často jí však bránila totalitní minulost strany a antisystémová pozice strany v rámci stranického systému a její postoj k současnému režimu.

Ve volbách 2008 výrazně posílala ČSSD, jež byla úspěšnější, než KSČM. V řadě krajů ČSSD čekal úkol sestavovat krajské koalice. Většina krajských organizací se držela toho, že se pokusí utvořit koalici se středovými a pravicovými stranami. Spolupráce s KSČM byla dle ČSSD až druhou možností. V sedmi krajích nakonec ČSSD komunisty eliminovala a sestavila koalici se středovými a pravicovými stranami. Ve čtyřech krajích se ČSSD rozhodla pro vytvoření menšinové krajské vlády ČSSD s podporou KSČM. Ve Středočeském a Plzeňském kraji to byla druhá varianta, protože ČSSD nechtěla spolupracovat s ODS. Ve zbylých dvou krajích dali krajští politici přednost KSČM před ostatními středovými subjekty. Ve dvou krajích se ČSSD rozhodla vládnout v koalici s KSČM. Jednalo se o Moravskoslezský a Karlovarský kraj, kde ČSSD legitimizovala KSČM. V těchto krajích KSČM získala koaliční potencial a přesto, že se jednalo o extrémní stranu, tak byla přizvána k procesu vládnutí v krajích.¹³⁸ Tyto dvě krajské organizace se zbavily přílepku antisystémový a stal se z nich systémový aktér i přesto, že charakter subjektu byl extrémní. Jednalo se o průlom a test KSČM při správě kraje. Pokud by se tato varianta osvědčila v dalších volbách, tak by mohlo dojít k utvoření koalic mezi ČSSD a KSČM ve více krajích. Přirozeně KSČM je ČSSD programově nejbližší. Politická spolupráce na programové bázi

¹³⁸ Ryšavý: Diskuse k..., s. 98-99.

mezi ČSSD a KSČM probíhala ve čtyřech krajích. V těchto krajských stranických systémech nebyla KSČM pouze ostrakizována ostatními subjekty.

Dle Sartoriho typologie měla většina typů krajských stranických systémů blíže umírněnému pluralismu. Přesto se zde objevovaly i znaky polarizovaného pluralismu. Formát soutěže bychom mohli označit za omezený pluralismus. Role KSČM v těchto krajských stranických systémech se výrazně lišila. V sedmi krajích byla strana nadále antisystémovým subjektem na pomezí izolované a extrémní strany. Ve čtyřech krajích byla prolomena izolace KSČM, proto by se jednalo spíše o označení strany extrémní. Ve dvou krajích byla prolomena antisystémovost KSČM. Přesto, že se jednalo o stranu z okraje stranického spektra, tak byla přizvána do procesu vládnutí v krajích. Celkově můžeme říci, že v těchto volbách došlo v několika krajích k průlomům a KSČM se podařilo prolomit svou izolovanou a antisystémovou pozici v rámci krajských stranických systémů. Přesto ve většině krajů byla KSČM v opozici a zachovala si svůj antisystémový charakter. Jedná se o schizofrenní postavení KSČM v rámci krajských stranických systémů, protože někde se z KSČM stává systémový aktér a v některých systémech je naopak antisystémový charakter strany zachován.

Krajské volby 2012 byly charakteristické tím, že ČSSD a především KSČM výrazně posílily na krajské úrovni, protože utvářely opozici vůči centrální vládě. Při utváření krajských koalic tedy připadala v úvahu spíše spolupráce s KSČM. Vzhledem k tomu, že se tento vzorec osvědčil v minulých krajských volbách ve dvou krajích, tak se dalo očekávat, že by na něho ČSSD a KSČM mohly navázat. KSČM posílala počty mandátů, a proto se dalo očekávat, že se bude chtít aktivně účastnit krajských koalic a ne pouze podporovat menšinovou vládu v krajích ze strany ČSSD.

Po volbách bylo nakonec utvořeno celkem devět krajských koalic, na kterých participovaly KSČM a ČSSD. KSČM získala dokonce v Ústeckém kraji svého historicky prvního hejtmana. V kraji Vysočina KSČM podporovala menšinovou krajskou vládu ČSSD. Pouze ve dvou krajích dala ČSSD přednost středovým a pravicovým stranám před KSČM. Jednalo se o Jihomoravský a Pardubický kraj. Ve Zlínském kraji poté skončila KSČM a ČSSD v opozici.¹³⁹ Typy krajských stranických systémů měly po volbách 2012 blíže umírněnému pluralismu, přesto v některých krajích byly přítomny i znaky polarizovaného pluralismu. Většina formátů krajských stranických systémů měla blíže omezenému pluralismu. V případě KSČM došlo ve většině krajů k posílení jejího koaličního potenciálu i přesto, že se jednalo o nereformovanou stranu z okraje stranického spektra. Můžeme

¹³⁹ JIRÁČEK, Luděk. *Krajské koalice* [online]. Cevro.cz, 20. listopad 2012 [cit. 15. března 2015]. Dostupné na <http://www.cevro.cz/web_files/soubory/237072/14denik_19_2012.pdf>.

zde tedy hovořit o prolomení antisystémové pozice na krajské úrovni. Pouze ve dvou krajích se ČSSD rozhodla spolupracovat se středovými a pravicovými stranami. Zde KSČM zůstala spíše antisystémovou extrémní stranou. Otázkou zůstává, zda výsledky krajských voleb budou mít vliv i na centrální úroveň politiky.

Celkově lze říci, že na krajské úrovni došlo k významné proměně postavení KSČM. Zatímco ve volbách 2000 a 2004 byla strana, tak jak ji vymezil Sartori, čistě antisystémovým subjektem na pomezí izolované a extrémní strany, naopak ve volbách 2008 pomalu začalo docházet k průlomu. KSČM postupně získala jako strana z okraje stranického spektra svůj koaliční potenciál a ve dvou krajích dokonce aktivně participovala na vládní koalici. Ve čtyřech krajích se straně povedlo prolomit izolaci a tolerovala zde menšinovou vládu sociální demokracie v krajích. V sedmi krajích si pak KSČM zachovala antisystémový charakter. Jednalo se o určitou nejednotnost v postojích krajských organizací ČSSD ke KSČM. Je potřeba dodat, že výsledky voleb komunistům napomohly k legitimaci svého postavení. Programově je KSČM sociálním demokratům nejbližším partnerem. Výrazný zlom nastal po krajských volbách 2012, protože KSČM byl přítomna v devíti krajských koalicích. KSČM na krajské úrovni ztratila svůj antisystémový charakter i přesto, že se jedná o stranu z okraje stranického spektra. ČSSD dala ve většině krajů přednost KSČM, protože Bohumínským usnesením není spolupráce v krajích a na regionální úrovni zakázána. Logicky pak vznikly v krajích programově nejbližší koalice mezi přirozenými koaličními partnery.

Do budoucna se dá očekávat, že výsledky krajských voleb by se mohly odrazit i na centrální úrovni politiky, kde by se z KSČM mohl stát systémový aktér i přesto, že by se jednalo o nereformovanou komunistickou stranu z okraje stranického spektra. Přesto se dá očekávat, že by k tomu mohlo dojít za delší časový interval, protože Bohumínské usnesení stále platí a politici ČSSD nejsou v náhledu na KSČM na centrální politické úrovni jednotní. V budoucích letech by měla pozice KSČM na centrální úrovni zůstat opoziční a jednalo by se nadále o extrémní antisystémovou stranu. Maximálně KSČM bude moci vládní politiku ovlivňovat prostřednictvím tolerance menšinové vlády ČSSD. I nadále přesto politici ČSSD mluví o tom, že na centrální úrovni se jedná teprve o druhou možnost, pokud nebude utvořena vláda ČSSD se středovými a pravicovými stranami.

3. Volební systémy do parlamentních voleb a eliminace KSČM

3. 1. Volební systémy pro dolní a horní komoru parlamentu ČR

Volby do dolní komory parlamentu ČR musí dle ústavy probíhat na základě zásad poměrného zastoupení a poměrného volebního systému. Jeho prostřednictvím se volí celkem 200 mandátů v dolní komoře parlamentu. Na území ČR je 14 volebních krajů, které se shodují s vyššími územními samosprávnými celky. Podmínku pro získání mandátu je, že strana musí získat 5 % z celkového počtu platných odevzdaných hlasů. Mandáty jsou přerozdělovány ve volebních krajích stranám a koalicím, kterým se povedlo překročit stanovenou uzavírací klauzuli. Přidělování probíhá na základě d'Hondtova systému. Můžeme konstatovat, že d'Hont do jisté míry posiluje zisky velkých stran na úkor menších, takže volební systém pro volby do dolní komory parlamentu není zcela čistě poměrný.¹⁴⁰ V ČR bylo provedeno několik pokusů o reformu volebního systému do dolní komory parlamentu. Pokud by pokusy o změnu volebního systému v ČR byly provedeny, tak by to napomohlo utváření většin v parlamentu. Na druhé straně by to nedovedlo vyřešit zastoupení nereformované KSČM v dolní komoře. Dle Michala Kubáta mají komunisté silnou stranu, která by si poradila i s výraznějšími, většinovými účinky proporčního volebního systému než jaké jsou v současnosti. Téměř jakýkoliv poměrný volební systém nenutí stranu k tomu, aby provedla vnitrostraničnou reformu.¹⁴¹ Na centrální úrovni je KSČM v poslední dekádě relevantní antisystémovou extrémní stranou. Její zastoupení v dolní komoře parlamentu by mělo být prostřednictvím systému poměrného zastoupení umožněno. Volební systém by KSČM v tomto případě neměl eliminovat její zastoupení z důvodu její antisystémovosti.

Volby do horní komory parlamentu ČR musí být dle ústavy konány na základě zásad většinového zastoupení a většinového volebního systému. Senátoři jsou voleni prostřednictvím dvoukolového většinového systému. Celkově se jedná o 81 mandátů, z nichž každý mandát tvoří samostatný volební obvod. V prvním kole volby může být zvolen kandidát senátorem v případě, že získá více než 50 % z celkového počtu platných odevzdaných hlasů ve volebním obvodu. Pokud se žádnému z kandidátů nepovede získat více než 50 % platných hlasů, tak se za týden koná druhé kolo, do něhož postupují dva kandidáti s největším počtem získaných platných hlasů z kola prvního. Mandát senátora nakonec získá

¹⁴⁰ CHYTÍLEK a kol: *Volební...*, s. 310.

¹⁴¹ KUBÁT, Michal. *Jaký volební systém pro Českou republiku?* [online]. Revuepolitika.cz, 3. června 2013 [cit. 15. března 2015]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1889/jaky-volebni-system-pro-ceskou-republiku>>.

ten kandidát, který získá prostou většinu hlasů.¹⁴² Podle Michala Kubáta by zavedení dvoukolového většinového systému ve volbách do dolní komory parlamentu ČR zajistilo eliminaci KSČM a akceschopnější vlády na centrální úrovni.¹⁴³ Na centrální úrovni je KSČM v poslední dekádě relevantní antisystémovou extrémní stranou, což by se mělo odrazit na senátních volbách. Její zastoupení v horní komoře parlamentu by mělo být prostřednictvím dvoukolového většinového systému eliminováno. Volební systém by v tomto případě KSČM měl eliminovat z důvodu jejího antisystémového postavení ve stranickém systému.

3. 2. Analýza vlivu poměrného volebního systému na reprezentaci KSČM v dolní komoře parlamentu

Ve volbách do dolní komory parlamentu ČR je používán výše popsáný poměrný volební systém. Jak vidíme z tabulky, tak KSČM nebyla tímto volebním systémem jakožto relevantní antisystémová strana eliminována v rámci voleb do poslanecké sněmovny. Ve všech volbách s výjimkou voleb roku 2010 se KSČM umístila na třetím místě v počtu získaných mandátů. Elektorátu strany je tedy v dolní komoře prostřednictvím systému poměrného zastoupení generována solidní politická reprezentace pro jejich stranu. Poměrný volební systém tedy KSČM nenutí, jakožto antisystémovou stranu k provedení hlubších vnitrostranických reforem. Systém poměrného zastoupení straně umožňuje získat solidní reprezentaci a umožňuje se straně aktivně zapojovat do politického systému ČR. Hlubší reformy uvnitř strany skončily se zvolením Miroslava Grebeníčka předsedou KSČM. Tento konzervativní politik usiloval o tradiční politiku KSČM v rámci politického systému ČR.

Tabulka 6: Volební výsledky KSČM do dolní komory generované poměrným volebním systémem

strana	rok	komora	zisk %	hlasy zisk	platné hlasy celkem	mandáty	umístění
KSČM	1996	PS	10,33%	626 136	6 059 215	22	3
KSČM	1998	PS	11,03%	658 550	5 969 505	24	3
KSČM	2002	PS	18,51%	882 653	4 768 006	41	3
KSČM	2006	PS	12,81%	685 328	5 348 976	26	3
KSČM	2010	PS	11,27%	589 765	5 230 859	26	4
KSČM	2013	PS	14,91%	741 044	4 969 984	33	3

Zdroj: volby.cz

¹⁴² CHYTÍLEK a kol: *Volební...*, s. 302.

¹⁴³ KUBÁT, Michal. *Jaký volební systém pro Českou republiku?* [online]. Revuepolitika.cz, 3. června 2013 [cit. 15. března 2015]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1889/jaky-volebni-system-pro-ceskou-republiku>>.

Z hlediska volebního systému je podstatné zmínit, že ve volbách 1996 a 1998 probíhalo přerozdělování mandátů v osmi volebních krajích na základě dvou skrutinií. Pro volby 2002, 2006, 2010 byl systém reformován, protože se volební kraje kryjí s vyššími územními samosprávnými celky. V současnosti máme tedy 14 volebních krajů a přerozdělování mandátů probíhá v jednom skrutiniu na úrovni volebních krajů. Podívejme se nyní blíže, kde se KSČM daří získávat nejvyšší počet mandátů a kde je naopak nejslabší.

Tabulka 7: Volební výsledky KSČM v silných a slabých volebních krajích

volby	mandáty v silných volebních krajích		mandáty ve slabých volebních krajích	
	Jihomoravský	Severomoravský	Jihočeský	Praha
1996	5	4	1	1
1998	5	4	1	1

Zdroj: volby.cz

KSČM se nejvíce dařilo v Severomoravském a Jihomoravském volebním kraji. Naopak horší výsledky měla strana ve volebních krajích Jihočeském a Praha, kde získala pouze po jednom mandátu. V těchto dvou regionech je tradičně silnější pravice. Pro volby 2002 již byla v platnosti volební reforma.

Tabulka 8: Volební výsledky KSČM v silných a slabých volebních krajích

volby	mandáty v silných volebních krajích				mandáty ve slabých volebních krajích	
	Jihomoravský	Moravskoslezský	Středočeský	Ústecký	Liberecký	Karlovarský
2002	5	5	5	4	1	1
2006	3	3	3	2	1	1
2010	3	3	3	2	1	1
2013	4	4	4	3	1	1

Zdroj: volby.cz

KSČM byla po provedení reformy silná v daných regionech, kde byla velká část jejího elektorátu. Naopak v Libereckém a Karlovarském kraji se straně dlouhodobě nedaří získat více než jeden mandát. Na druhou stranu získání jednoho mandátu je lepší, než mandátu žádného. KSČM se daří získávat tradičně více mandátů v regionech se špatnou socioekonomickou situací, protože politika strany je na zaměřená na sociálně slabší vrstvy obyvatelstva.

Celkově můžeme konstatovat, že KSČM se jakožto relevantní antisystémové straně daří získávat reprezentaci prostřednictvím mandátů v dolní komoře parlamentu. Poměrný volební systém ve volbách do dolní komory parlamentu ČR neomezuje zastoupení KSČM jakožto relevantní antisystémové strany. KSČM může být ráda, že se do dolní komory parlamentu volí poměrným zastoupením, protože volební systém stranu netlačí do výraznějších vnitrostranických reforem.

3. 3. Analýza vlivu většinového volebního systému na reprezentaci KSČM v horní komoře parlamentu

Pro volby do horní komory parlamentu ČR se využívá dvoukolový většinový volební systém. Z teoretického hlediska by tento volební systém měl eliminovat zastoupení relevantní antisystémové KSČM v horní komoře.

Tabulka 9: Volební výsledky KSČM ve volbách do senátu

volby	druhé kolo	mandáty
1996 řádné	4	2
1998 řádné	3	2
1999 doplňkové	0	0
2000 řádné	8	0
2002 řádné	5	1
2003 doplňkové	0	0
2004 doplňkové	0	0
2004 řádné	9	1
2006 řádné	3	0
2007 doplňkové	2	1
2008 řádné	1	1
2010 řádné	0	0
2011 doplňkové	0	0
2012 řádné	12	1
2014 doplňkové	0	0
2014 řádné	0	0

Zdroj: volby.cz

Celkově se KSČM ve volbách do senátu povedlo získat devět mandátů za dobu jejich konání. Ve druhém kole volby byla strana celkem 47 krát. Úspěch strany ve druhém kole je zaznamenán v 19,14 procentech případů. Zastoupení KSČM v horní komoře je výrazně eliminováno volebním systémem z důvodů antisystémovosti strany. Na chod horní komory má strana minimální vliv a nemůže ovlivňovat dění v horní komoře parlamentu. KSČM ztratila v horní komoře parlamentu relevantnost. Faktem je, že horní komora není natolik důležitá z hlediska politiky jako dolní komora, kde si strana stále drží relevantnost. Horní komora slouží v našem politickém systému spíše jako pojistka demokracie.

Tabulka 10: výsledky KSČM v konkrétních volebních obvodech

volební obvod	druhé kolo	mandát
Chomutov	4	3
Třebíč	3	0

Teplice	3	0
Rokycany	3	0
Břeclav	2	0
Karviná	2	2
Karviná	2	0
Litoměřice	2	0
Přerov	2	0
Ústí nad Labem	2	1
Bruntál	2	1
Brno-město	2	0
Znojmo	1	1
Most	1	1

Zdroj: volby.cz

KSČM se tradičně daří v Jihomoravském, Moravskoslezském a Ústeckém kraji. Jedná se o regiony, kde má strana silný elektorát. To potvrzují i výsledky z volebních obvodů, kdy se jí nejvíce daří ve volebních obvodech Chomutov a Karviná. Ve všech zmíněných krajích se straně daří postoupit do druhého kola, ale volební systém často stranu blokuje, proto se straně nedaří ve volbách do senátu výrazněji prosadit. Opět můžeme předpokládat, že v těchto regionech je zhoršená socioekonomická situace a elektorát KSČM tvoří spíše chudší vrstvy obyvatelstva.

Na základě předložených dat platí, že dvoukolový většinový volební systém ve volbách do horní komory parlamentu ČR omezuje zastoupení KSČM jakožto relevantní antisystémové strany. Reprezentace KSČM v horní komoře parlamentu je minimální a strana je v rámci této komory volebním systémem eliminována. Situace je naprosto opačná v dolní komoře, kde je strana výrazně reprezentována i přesto, že se jedná o antisystémový subjekt. Ve třetí kapitole byly ověřovány obě hypotézy práce. Pozitivním testem prošly nakonec obě. První hypotéza práce tvrdila, že „*Volební systémy mají vliv na ne/zastoupení KSČM v parlamentu ČR*“. Při procesu ověřování této hypotézy ve třetí kapitole práce bylo zjištěno, že tento vztah zde v praxi skutečně existuje i v ČR. Na konkrétní význam tohoto vztahu volebních systémů a antisystémové KSČM je zaměřena druhá hypotéza. Podle ní platí, že „*Zastoupení KSČM jakožto relevantní antisystémové strany bude vzhledem k využívání poměrného volebního systému vyšší ve volbách do dolní komory parlamentu ČR, než zastoupení strany v případě horní komory parlamentu ČR, která využívá dvoukolový většinový systém.*“ Empirická data potvrzují tuto hypotézu. Vzhledem k tomu, jak se zejména dvoukolový většinový volební systém v senátních volbách ke KSČM chová, lze skutečně usuzovat, že se jedná o antisystémovou stranu. Ověřený vztah ve druhé hypotéze nám dobře umožňuje analyzovat pozici KSČM v parlamentu ČR.

Závěr

Hlavním cílem předkládané diplomové práce byla analýza fungování antisystémové KSČM v politickém systému ČR. Práce byla rozčleněna do třech kapitol. V první kapitole byla přestavena teoretická východiska pro analýzu komunistických stran v politických systémech. Pochopení evoluce socialistické ideologie a vývoje komunistické stranické rodiny ve stranickou rodinu krajně levicových stran bylo zásadní pro utvoření náhledu na současné komunistické strany. Pro predikování role komunistických stran ve stranických systémech bylo zásadní pochopit typologii stranických systémů Giavanniho Sartoriho. Komunistické strany jsou převážně antisystémovými aktéry v rámci stranických systémů a tomu odpovídá i jejich pozice ve stranických systémech. Pro analýzu komunistických stran v politických systémech bylo důležité porozumět roli poměrných a většinových volebních systémů na reprezentaci komunistických stran. Všechny z těchto teoretických poznatků tvořily základnu pro praktickou část práce.

Druhá kapitola práce se snažila odpovědět na první výzkumnou otázku. *„Jaké je postavení komunistické strany v politickém systému ČR a jedná se v případě komunistů skutečně o antisystémovou stranu?“* Prvně jsem analyzoval vnitrostranickou situaci v KSČM v letech 1989-2014, protože ta je zásadní pro pochopení postavení strany v politickém systému ČR. Z analýzy vyplynulo, že po roce 1989 strana přistoupila na defenzivní taktiku v rámci nového režimu a snažila se spolupracovat na předání moci novému režimu. Získala si tak legitimitu pro působení v novém režimu. Došlo k přejmenování strany na KSČM. Změnilo se stranické vedení, aby posílila svou legitimitu pro setrvání v rámci nového režimu. Vše nasvědčovalo tomu, že strana projde vnitrostranickou reformou pod vedením svého populárního předsedy Jiřího Svobody, jenž se významně distancoval od totalitní minulosti strany a vedl stranu od roku 1990.

Svoboda chtěl komunistickou stranu transformovat v moderní stranu sociálně demokratického typu tak, aby ostatní subjekty ve stranickém systému se stranou spolupracovaly. Program strany měl doznat zásadních změn a také mělo dojít k přejmenování strany. Do voleb roku 1992 šla KSČM ve volební koalici Levý blok a povedlo se jí získat zastoupení v rámci České národní rady, což spousta straníků uvnitř KSČM chápala jako získání legitimacy pro fungování v rámci nového režimu. Přejmenování strany tak nebylo na pořadu dne a konzervativní komunističtí politici okolo místopředsedy Grebeníčka odmítali stranu transformovat. Vše vyvrcholilo přijetím Kladenského programu, který zachovával tradiční politiky strany v rámci nového režimu a výrazně se přikláněl k socialismu. O rok později pak byl Jiří Svoboda nahrazen ve vedení strany Miroslavem Grebeníčkem. Snahy

o transformaci KSČM v moderní stranu sociálně demokratického typu tak byly ukončeny a strana se hlásila ke své tradiční komunistické orientaci.

Ostatní strany proto KSČM na centrální úrovni politiky ostrakizovaly a odmítaly s ní spolupracovat. V roce 2005 byl po dlouhých dvanácti letech Grebeníček nahrazen ve vedení strany Vojtěchem Filipem, jenž byl příznivějším kandidátem pro jednání s ostatními stranami. Na druhé straně Filip udržel pragmatickou linii a ve straně opět k žádné výraznější reformě nedošlo. Široká veřejnost však očekávala pod jeho vedením nějakou změnu. Do budoucna nelze žádnou výraznější změnu předpokládat, protože současná opoziční pozice straně přináší protestní hlasy a řada straníků si přeje zachování tradiční komunistické programatiky.

Dále jsem analyzoval postavení KSČM v centrálním stranickém systému ČR prostřednictvím Sartoriho typologie stranických systémů. Role KSČM ve stranickém systému je zásadní pro pochopení postavení strany v politickém systému ČR a určení toho, zda se jedná skutečně o antisystémovou stranu. Z analýzy sněmovních voleb 1990 – 2013 vyplývá, že KSČM disponovala po celé období výrazným vyděračským potencionálem a jedná se o relevantní antisystémovou stranu v centrálním stranickém systému ČR. V 90. letech operovala KSČM někde na pomezí izolované a extrémní strany ve stranickém systému. Ostatní strany odmítaly s KSČM spolupracovat, proto měla nulový koaliční potencionál. Na druhé straně ale dovedla významně ovlivnit směr stranické soutěže, protože se proti ní ostatní strany ve volebních kampaních ostře vymezovaly. Pro ČSSD byla spolupráce s KSČM zapovězená do zvolení Jiřího Paroubka předsedou strany.

V KSČM se předsedou stal Vojtěch Filip. Přesto je nutné zdůraznit, že i v tomto období připadala v úvahu pouze menšinová vláda s podporou KSČM, ale Paroubek vždy zdůrazňoval, že se jedná o možnost pouze v případě, že se nepovede utvořit koalici se stranami ze středu politického spektra. Přesto Paroubek využil KSČM v legislativní koalici na úrovni poslanecké sněmovny, když s nimi prosazoval některé důležité vládní zákony. Od této doby již KSČM není izolovanou stranou, ale spíše se blíží extrémní antisystémové straně. KSČM si po této krátkodobé spolupráci udržela pozici antisystémové strany ve stranickém systému. KSČM tedy nadále zůstává v opozici a daří se jí sbírat velké množství protestních hlasů. KSČM můžeme na základě typologie stranických systémů Giovanniho Sartoriho považovat za relevantní antisystémovou stranu v centrálním stranickém systému. Dle této typologie zůstává KSČM i nadále antisystémovým subjektem, přesto je potřeba zdůraznit, že strana nepředstavuje bezprostřední hrozbu české demokracii. A zejména ČSSD není vůči vztahu ke KSČM zcela jednotná.

Důležité pro pochopení postavení strany v politickém systému ČR je analýza krajských voleb. Proto jsem analyzoval postavení KSČM v krajských stranických systémech v letech 2000 až 2012. Na úrovni krajů byla KSČM po volbách 2000 a 2004 ve všech krajích opět relevantním antisystémovým aktérem na pomezí extrémní a izolované strany stejně jako na centrální úrovni. Koaliční potenciál strany byl opět nulový, ale strana disponovala výrazným vyděračským potenciálem. ČSSD se vůči KSČM vymezovala a odmítla s ní spolupracovat. V rámci krajských koalic dala přednost středovým a pravicovým stranám. Volby 2008 předznamenal změnu v krajských stranických systémech, protože v některých krajích získala KSČM koaliční potenciál. V Moravskoslezském a Karlovarském kraji byla KSČM dokonce členem krajských koalic. V dalších pěti krajích KSČM tolerovala menšinovou krajskou vládu ČSSD. V ostatních krajích zvolila ČSSD spolupráci s pravicovými a středovými stranami. Zde se potvrzuje, že ČSSD nebyla ve vztahu ke KSČM jednotná a tím, že Bohumínské usnesení dle vedení ČSSD neplatilo na krajskou úroveň, byla nakonec KSČM spolupráce s ČSSD umožněna.

Po volbách 2012 se tato spolupráce rozšířila a KSČM se objevila v celkem devíti krajských koalicích. V jednom kraji poté podpořila KSČM menšinovou krajskou vládu ČSSD. V ostatních krajích dala přednost ČSSD středovým stranám, nebo zde vládly jiné subjekty a KSČM společně s ČSSD skončila v opozici.

Ve většině krajů se KSČM stala systémovým aktérem z pohledu Sartoriho typologie. Přesto se jedná i nadále v případě KSČM o nereformovanou stranu z levého okraje stranického spektra. Do jisté míry je zde narušena antisystémovost strany a do budoucna by dění v krajích mohlo předznamenat spolupráci KSČM a ČSSD na celostátní úrovni. Nejdříve formou podpory menšinové vlády a poté i například vládní účastí tak, aby strana nesla vládní zodpovědnost. Na celostátní úrovni by se z KSČM stal systémový aktér a strana by tak získala koaliční potenciál.

Celkově se dá na základě analýzy konstatovat, že KSČM neprošla hlubší transformací a v politickém systému ČR si dlouhodobě drží antisystémové postavení v centrálním stranickém systému. Toto postavení si strana bude udržovat i v budoucnosti. Podobná situace byla i v krajských volbách, ale v roce 2008 se strana začala zapojovat do procesu vládnutí v krajích a získala si stabilní pozici. Na nižších úrovních politiky tedy KSČM ztrácí svůj antisystémový charakter a participuje na systému i přesto, že neprošla hlubší transformací.

Ve třetí kapitole jsem zkoumal vliv volebních systémů na reprezentaci KSČM a snažil jsem se odpovědět na druhou výzkumnou otázku práce. „*Jaký vliv mají na reprezentaci antisystémové KSČM v horní a dolní komoře parlamentu ČR volební systémy?*“ Nejdříve

jsem analyzoval na základě volebních výsledků vliv poměrného volebního systému na reprezentaci KSČM v dolní komoře parlamentu. KSČM se dlouhodobě daří získávat reprezentaci v poslanecké sněmovně a v rámci stranického systému je relevantní antisystémovou stranou. Z analýzy vyplynulo, že poměrný volební systém ve volbách do dolní komory parlamentu ČR neomezuje zastoupení KSČM jakožto relevantní antisystémové strany. Povedlo se také identifikovat, že KSČM se dlouhodobě daří získávat největší množství mandátů v Jihomoravském, Moravskoslezském, Středočeském a Ústeckém volebním kraji. Naopak nejhorších výsledků strana dosahuje v Libereckém a Karlovarském volebním kraji. KSČM se daří získávat vyšší množství mandátů v krajích, kde je horší socioekonomická situace obyvatel.

Dále jsem analyzoval na základě volebních výsledků vliv dvoukolového většinového systému na reprezentaci KSČM v horní komoře parlamentu. Z analýzy vyplynulo, že KSČM se nedaří v rámci senátních voleb získat větší reprezentaci v rámci horní komory parlamentu ČR. Ve všech senátních volbách se podařilo KSČM získat pouze devět mandátů. Do druhého kola se KSČM dostala celkem 47 krát. Úspěšnost ve druhém kole voleb je v případě KSČM 19,14 %. Strana nemá v případě horní komory na politiku prakticky žádný vliv a je v této komoře marginalizována. Dvoukolový většinový volební systém ve volbách do horní komory parlamentu ČR omezuje zastoupení KSČM jakožto relevantní antisystémové strany.

KSČM se povedlo získat tři mandáty ve volebním obvodu Chomutov a dva mandáty ve volebním obvodu Karviná. V obou případech se jedná o volební obvody se špatnou socioekonomickou situací obyvatelstva. KSČM je proto v těchto oblastech silná a dovede zde získat mandáty. Na druhou stranu získání těchto mandátů nelze v případě KSČM považovat za úspěch, který by zvrátil postavení strany v horní komoře.

Ve třetí kapitole byly testovány obě hypotézy práce. Při ověřování první hypotézy *„Volební systémy mají vliv na ne/zastoupení KSČM v parlamentu ČR.“* jsem ve své diplomové práci dospěl k potvrzení faktu, že vztah volebních systémů na ne/zastoupení antisystémové KSČM v parlamentu platí i v případě ČR. Specifikací těchto vztahů se zabývala druhá hypotéza práce. *„Zastoupení KSČM jakožto relevantní antisystémové strany bude vzhledem k využívání poměrného volebního systému vyšší ve volbách do dolní komory parlamentu ČR, než zastoupení strany v případě horní komory parlamentu ČR, která využívá dvoukolový většinový systém.“*

Tu se také podařilo potvrdit. Na jejím základě jsme schopni analyzovat chování strany v parlamentu. KSČM bude i po příštích volbách nejspíše relevantní antisystémovou stranou, jež bude disponovat zastoupením v dolní komoře parlamentu, ale v horní komoře bude i

nadále marginalizována. V budoucích desetiletích se dá očekávat, že ČSSD by mohla s KSČM začít spolupracovat i na centrální úrovni politiky a KSČM by mohla získat koaliční potenciál. I přesto by se jednalo o nereformovanou stranu z levého okraje stranického spektra. KSČM je postupně zapojována do procesu vládnutí na regionální a krajské úrovni zejména ze strany ČSSD.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Analýza možnosti pozastavení činnosti Komunistické strany Čech a Moravy [online].

mvcr.cz,

[cit. 20. února 2015]. Dostupné na <www.mvcr.cz/.../analyza-moznosti-pozastaveni-cinnosti-komunisticke-strany-cech-a-moravy.aspx>.

ČSSD bude o koalicích vyjednávat hlavně s KSČM a KDU-ČSL [online]. E15.cz, 13. října 2013 [cit. 9. března 2015]. Dostupné na <<http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/cssd-bude-o-koalicich-vyjednavat-hlavne-s-kscm-a-kdu-csl-922819>>.

DOLEJŠÍ, Václav. *Grebeníček chce odejít z čela KSČM* [online]. idnes.cz, 12. září 2005 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <<http://zpravy.idnes.cz/grebenicek-chce-odejit-z-cela-kscm-dqx/>>

DRAHOKOUPIL, Štěpán. *Volby 2013: dekonsolidace stranického systému a vzestup anti-politiky* [online]. Boell.org, 21. prosince 2013 [cit. 8. března 2015]. Dostupné na <<http://cz.boell.org/cs/2014/07/08/volby-2013-dekonsolidace-stranickeho-systemu-vzestup-anti-politiky>>.

Filip obhájil post předsedy KSČM, na sjezdu věštil revoluční změny [online]. idnes.cz, 19. května 2012 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/kscm-voli-predsedu-a-slibuje-socialismus-pro-21-stoleti-p1u-/domaci.aspx?c=A120519_100018_domaci_jan>.

Grebeníček vyhrál, dál vede komunisty [online]. idnes.cz, 16. května 2004 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/grebenicek-vyhral-dal-vede-komunisty-dsb-/domaci.aspx?c=A040515_102054_domaci_mhk>.

HANÁČEK, Vladimír. *Typologizace českého stranického systému po roce 1989* [online]. e-Polis.cz, 21. října 2010 [cit. 7. března 2015]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/clanek/typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>>.

CHARVÁT, Jakub. *Bohumínské usnesení – co to je, k čemu bylo a je* [online]. Listy.cz, 2013 [cit. 9. března 2015]. Dostupné na <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=136&clanek=061308>>.

KALHAUSOVÁ, Vendula. *Politologové: Horší než opoziční smlouva? Menšinová vláda ČSSD podpořená komunisty* [online]. Tyden.cz, 11. března 2013 [cit. 8. března 2015]. Dostupné na <http://mediamania.tyden.cz/rubriky/domaci/horsi-nez-oposmlouva-vlada-cssd-podporena-kscem_263774.html>.

KUBÁT, Michal. *Jaký volební systém pro Českou republiku?* [online]. Revuepolitika.cz, 3. června 2013 [cit. 15. března 2015]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1889/jaky-volebni-system-pro-ceskou-republiku>>.

LOUŽEK, Marek. *Byly koaliční vlády málo pravicové?* [online]. revuepolitika.cz, 20. června 2011 [cit. 7. března 2015]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1094/byly-koalicni-vlady-malo-pravicove>>.

Marxismus-leninismus [online]. Totalita.cz, [cit. 21. února 2015]. Dostupné na <<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/marx-len.php>>.

PEHE, Jiří. *Je menšinová vláda ČSSD s podporou KSČM nebezpečím?* [online]. Denikreferendum.cz, 22. března 2010 [cit. 8. března 2015]. Dostupné na <<http://denikreferendum.cz/clanek/2460-je-mensinova-vlada-cssd-s-podporou-kscm-nebezpecim>>.

PEHE, Jiří. *Komunistický problém* [online]. Pehe.cz, prosinec 2012 [cit. 10. března 2015]. Dostupné na <<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/komunisticky-problem>>.

POBOŘILOVÁ, Adéla. *Filip: KSČM chce posílit vliv strany na správu země* [online]. ceskatelevize.cz, 18. května 2008 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/15441-filip-kscm-chce-posilit-vliv-strany-na-spravu-zeme/>>.

Sjezdy KSČM [online]. kscm.cz, [cit. 4. března 2015]. Dostupné na <<https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm>>.

System poměrného zastoupení [online]. Ekonom.cz, 21. března 2001 [cit. 6. března 2015]. Dostupné na <<http://ekonom.ihned.cz/c1-10855320-system-pomerneho-zastoupeni>>.

Výsledky voleb [online]. Volby.cz, [cit. 14. dubna 2015]. Dostupné na <volby.cz>.

Literatura

DRDA, Adam, DUDEK, Petr. *Kdo ve stínu čeká na moc: čeští komunisté po listopadu 1989*. Praha: Paseka, 2005, 242 s.

CVÍN, Jan. *Československý komunistický režim v letech 1985-1989* [online]. cepsr.com, 2005 [cit. 23. února 2015]. Dostupné na <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=244>>.

FIALA, Petr a kol. *Eurostrany: politické strany na evropské úrovni*. Brno: Barrister & Principal, 2007, 269 s.

FIALA, Petr a kol. *Komunismus v České republice*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2000, 316 s.

K dalšímu rozboru monografie dochází v rámci kritického zhodnocení literatury.

FIALA, Petr, MAREŠ, Miroslav, KSČM a koalice Levý blok. *Politologický časopis*, 1999, roč. 6, č. 2., s. 305-315.

FIALA, Petr. *Parlamentní volby 2002: předběžná analýza*. *Proglas*, 2002, roč. 13, č. 6-7, s. 12-13.

FIALA, Petr, STRMISKA, Maxmilián. *Pojetí stranicko-politických rodin v postkomunistickém středoevropském a východoevropském kontextu* [online]. cepsr.com, 2001 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=6>>.

FIALA, Petr, HLOUŠEK, Vít. *Stranický systém České Republiky*. In FIALA, Petr, HERBUT, Ryszard (eds). *Středoevropské systémy politických stran: Česká Republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2003, 255 s.

FIALA, Petr, MAREŠ, Miroslav, PŠEJA, Pavel. *Vývoj politických stran a jejich systému po listopadu 1989*. In VEČERNÍK, Jiří (ed). *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academica, 1998, 368 s.

GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta: obnova sociální demokracie*. Praha: Mladá fronta, 2001, 149 s.

HAVLÍK, Vlastimil. Politické strany a jejich systém v letech 2006-2010. In BALÍK, Stanislav (eds). *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, 279 s.

HAYEK, Friedrich. *Cesta do otroctví*. 2. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2008, 215 s.

HAYEK, Friedrich. *Osudná domýšlivost: omyly socialismu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, 200 s.

HERMENS, Ferdinand. Proportional representation and the breakdown of German democracy. *Social research*, 1936, roč. 3, č. 4, s. 411-433.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Česnek, 2008, 362 s.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Česnek, 2008, 537 s.

HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada, 2010, 310 s.

HLOUŠEK, Vít. Seeking a type: The Czech party system after 1989. *Politics in central Europe*, 2010, roč. 6, č. 1, s. 90-109.

HUMPHREYS, John. *On "Proportional representation and the breakdown of German democracy"* 1. vydání. New School for Social Research, 1937. s. 225-248.

CHYTÍLEK, Roman a kol. *Volební systémy*. 4. vydání. Praha: Portál, 2009, 375 s.

ILLNER, Michal. Post-Communist Transformation Revisited. *Sociologický časopis*, 1996, č. 4, s. 157-169.

JIRÁČEK, Luděk. *Krajské koalice* [online]. Cevro.cz, 20. listopad 2012 [cit. 15. března 2015]. Dostupné na <http://www.cevro.cz/web_files/soubory/237072/14denik_19_2012.pdf>.

JOCH, Roman. *Socialismus a komunismus: styčné body a rozdíly*. revuepolitika.cz, 20. května 2006 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/431/socialismus-a-komunismus-stycne-body-a-rozdily>>.

KABELE, Jiří. *Rekonstrukce komunistického vládnutí na konci osmdesátých let*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd, 2003, 202 s.

KONRÁD, Jakub. *Vznik krajských koalic po volbách 2012*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. 116 s.

KOUBA, Karel. *Metody příčinného vysvětlení v kvalitativním politologickém výzkumu*. Olomouc, 2011. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. 261 s.

KUBÁT, Michal. Teorie antisystémovosti a Komunistická strana Čech a Moravy. In NĚMEC, Jan, ŠUSTKOVÁ, Markéta (eds). *III. Kongres českých politologů*. Olomouc: Česká společnost pro politologické vědy, 2006, s. 548-556.

KUNŠTÁT, Daniel. *Za rudou oponou*. 1. vydání. Praha: SLON, 201, 324 s.

LHOTSKÁ, Martina. *Snahy o zákaz KSČ (KSČM): aplikace modelu Policy Paradox*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. 111 s.

LINEK, Lukáš. Kdy vymřou voliči KSČM? K věkové struktuře elektorátu KSČM. *Politologický časopis*, 2008, roč. 15, č. 4, s. 318-336.

MAREŠ, Miroslav. Komunismus. In BASTL, Jiří (eds). *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada, 2011, 288 s.

MARCH, Luke, MUDDE, Cass. What's Left of the Radical Left? The European Radical Left After 1989: Decline and Mutation, *Comparative European Politics*, 2005, roč. 3, č. 1, s. 23-49.

MEYER, Thomas. *Transformace sociální demokracie*. Brno: Doplněk, 2000. s. 27-31, 188 s.

NAVRÁTIL, Jiří. Nástin teoretické typologie antisystémových aktérů. *Politologický časopis*, 2009, roč. 16, č. 2, s. 148-167.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 265 s.

PŠEJA, Pavel. *Stranický systém České republiky: politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 200, 203 s.

REYNOLDS, Andrew a kol. *Electoral System Design: the New International IDEA Handbook*. Stockholm, 200, 224 s.

RODDEN, Jonathan. *The Long Shadow of the Industrial Revolution: Political Geography and the Representation of the Left*. Standford, 2011, 174 s.

Ryšavý, Dan. Diskuse k textu „Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004“. *Acta Politologica*, 2011, roč. 1, č. 3, s. 93–98.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. 2. vydání. Praha: Portál, 2006, 304 s.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 238 s.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, 468 s.

STRMISKA, Maxmilián. Český stranický systém v letech 1998-2006. In DANČÁK, Břetislav, HLOUŠEK, Vít (eds). *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 88-96.

STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005, 727 s.

SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce*. 2. vydání. Praha: Prostor, 2009, 507 s.

SYLLOVÁ Jindřiška. *Většinový volební systém v parlamentních volbách v různých státech*. Praha: Parlamentní institut, 2008, 12 s.

ŠVEC, Kamil. Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004. *Acta Politologica*, 2010, roč. 2, č. 2, s. 186-204.

THOMAS, Daniel. The Helsinki Accords and Political Change in Eastern Europe. In RISSE, Thomas (eds). *The Power of Human Rights*. Cambridge: University Press, 1999, 311 s.

Abstrakt

Hlavním cílem této práce byla analýza fungování antisystémové KSČM v politickém systému ČR. V práci byly zkoumány odpovědi na dvě výzkumné otázky. První výzkumná otázka práce hledala odpověď na to, jaké je postavení komunistické strany v politickém systému ČR a zda se v případě komunistů jedná skutečně o antisystémovou stranu? Bylo provedeno několik dílčích analýz. Analyzován byl vnitrostranický vývoj komunistické strany v letech 1989 – 2014. Na základě analýzy bylo zjištěno, že KSČM neprošla hlubší transformací v moderní sociálně demokratickou stranu. Další analýza se týkala postavení KSČM v centrálním stranickém systému dle Sartoriho typologie stranických systémů. Na jejím základě bylo zjištěno, že se v případě KSČM jedná skutečně o relevantní antisystémovou stranu operující v centrálním stranickém systému. Analýze bylo podrobeno také postavení KSČM ve volbách do krajských zastupitelstev a její postavení ve stranických systémech krajů dle Sartoriho typologie stranických systémů. Po provedení analýzy bylo zjištěno, že nereformovaná KSČM získala v krajských systémech po roce 2008 významnější vliv a prolomila svou antisystémovou pozici v krajských stranických systémech. Po volbách 2012 se zapojila do krajských vlád v celkem devíti krajích. Ve většině krajů se KSČM stala systémovým aktérem z pohledu Sartoriho typologie. Přesto se jedná i nadále v případě KSČM o nereformovanou stranu z levého okraje stranického spektra.

Druhá výzkumná otázka hledala odpověď na to, jaký vliv mají na reprezentaci antisystémové KSČM v horní a dolní komoře parlamentu ČR volební systémy? Na tuto výzkumnou otázku odpověděla analýza všech volebních výsledků do parlamentu ČR. Na základě této analýzy byly potvrzeny obě stanovené hypotézy práce, které se zabývaly vlivem volebních systémů na reprezentaci KSČM v parlamentu. První hypotézou bylo potvrzeno, že *„Volební systémy mají vliv na ne/zastoupení KSČM v parlamentu ČR.“* Druhou hypotézou práce byl vztah volebních systémů k reprezentaci ověřen konkrétněji. Nakonec bylo potvrzeno, že *„Zastoupení KSČM jakožto relevantní antisystémové strany bude vzhledem k využívání poměrného volebního systému vyšší ve volbách do dolní komory parlamentu ČR, než zastoupení strany v případě horní komory parlamentu ČR, která využívá dvoukolový většinový systém.“*

Abstract

Main goal of this thesis was analysis function czech comunist anti-system party in political system Czech republic. In thesis was researched answers on two research questions. First research question was finding answer on it, how is position comunist party in political system Czech republic and if comunists are really anti-system party? Some partial analysis were made. Inner-party development comunist party in 1989 – 2014 was analyzed. Based on analysis was found that Czech comunist party didn't transform deeply in modern social democratic party. Another analysis focused on position Czech comunist party in central party system under Sartori typology party systems. Finally was found that Czech comunist party is really relevant anti-system party which operates in central party system. Analysis was focused also on position Czech comunist party in elections to regional councils and position party in regional party systems under Sartori typology party systems. After analysis was found that unreformed Czech comunist party gained significant influence in regional party systems after 2008. Party broke her anti-system position in regional party systems. After elections 2012 party was connected into nine region governments. In most regions Czech comunist party happened system actor from perspective Sartori typology. Czech comunist party has still been unreform party from left edge of party spectrum.

Second research question was finding answer on it, how influence do electoral systems have on representation Czech comunist anti-system party in lower and upper chambers of parliament? On this research question answered analysis all election results into parliament Czech republic. Based on this analysis were confirmed both established hypothesis this thesis which were fosued on influence electoral systems on represenatation Czech comunist party in parliament. First hypothesis confirmed that *„Electoral systems have influence on no/represenatation Czech comunist party in parliament Czech republic“* In second hypothesis this thesis relation between electoral systems and represenatition was verified specifically Finally was confirmed that *„Representation Czech comunist party as relevant anti-system party will be due using proportional electoral system higher in elections into lower chamber parliament in Czech republic than representation party in case upper chamber parliament Cezch republic which using two-round majority system.“*